

BUIITEN

6^E JAARGANG N^O. 3.

ZATERDAG 20 JANUARI 1912.

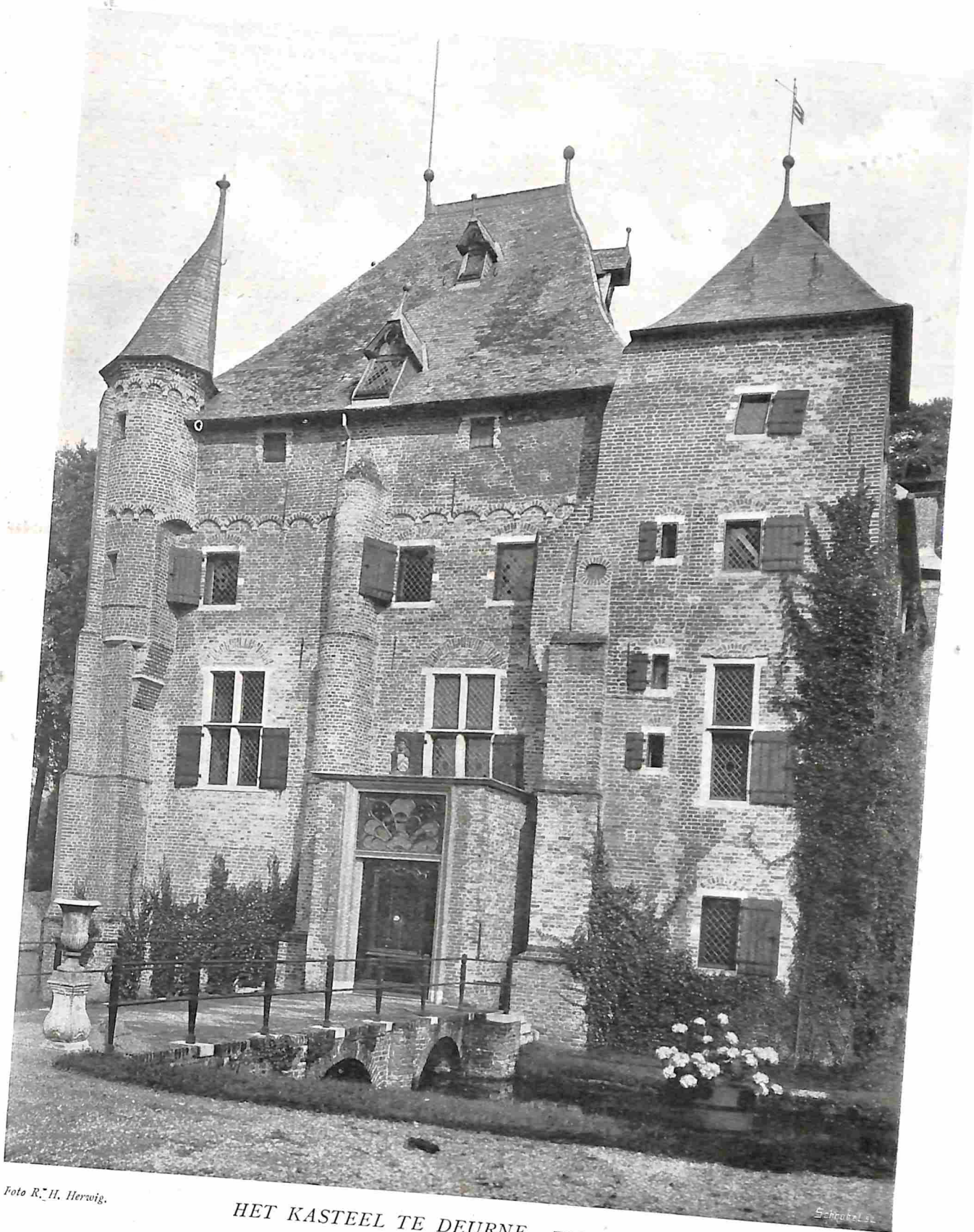

Foto R. H. Herwig.

HET KASTEEL TE DEURNE. FRONT.

INHOUD:

HET MYSTERIE	BLZ. 28
HET KASTEEL TE DEURNE, DOOR JOANNES REDDINGIUS, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 27 EN 30-33
ZEDEN EN GEWOONTEN DER INSECTEN. NAAR HET FRANSCH VAN J. H. FABRE, DOOR G. H. PRINSEN GEERLIGS, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 32-34
DE BLAUWE- EN DE WITTE-REGEN, DOOR E. TH. W., GEÏLL. BLZ. 35	
HARINGSCHEPEN, DOOR J. V. D., GEÏLLUSTREERD	36
VERTELSEL BIJ DE ERWTENSOEP, DOOR G.	38
POORTJE VAN HET HOOFDBUREAU VAN POLITIE IN DE SPINHUISSTEEG BIJ DEN O. Z. ACHTERBURGWAL, ILL.	38

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zoome de afzonderlijke illustraties (fotograficn, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74-76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelyk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een aarc-teerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

HET MYSTERIE.

ALS iederen avond zat Itèngré, de jonge donkere vorstin in de groote Ala-bola onder den baldakijn van vergaen roode kleur en wachtte. Zij zat op de manier der vrouwen uit haar land. De rechter knie opgetrokken, de andere op den grond rustende, zoodat de soepele zijde der violette sarong, dunne matlichtende plooiën trok, van knie tot knie. Haar zeer slanke arm, tot ver over de bruine, beringde hand met een nauwe mouw bedekt, rustte op de rechterknie, en in het sneldalende licht van den laten dag, dat door de kleine vensters naar binnen vloeide, glommen zacht de knoopjes van edelsteen op haar mouw en borst, vervaagde haar ovaal gezicht als een bruine vlek, waar boven het haar zwart fluweelig glansde. De gouden adertjes die door de zwart zijden kabajja stroomden waren nu onzichtbaar. Het geheele tengere figuurtje, neergehurkt op de zachte mat haar ten zitplaats gespreid, was gehuld in het onzekeren avondschijsel dat uit het venstertje neergleed, waardoor de verre bergen in de nog rossig lichtende lucht te zien waren. Alleen op den sierlijk zich openenden spuwbak die naast haar stond, straalde een kopervonk; een gloeilicht in de duisternis.

Als Itèngré wachtte, werd het iederen avond zooals nu. Donkere schaduwen zag zij kruipen in de hoeken van het groote verblijf, zag zij schuw heendeinzen en omhoog trekken tusschen de breede houten palen, die vier en twintig waren en opgingen tot het geheel in schaduw hangend dak. Door de vier kleine openingen die als vensters waren in den muur waar Itèngré het verst van verwijderd was, drong geen licht meer van buiten door, want het loof der boomen hief zich dicht en zwaar als één massa naast het huis op. Door de reten van het bamboe vlechtwerk der palàdang, de lichtere afgeschoten kleine ruimte van het voorhuis, waarvan de trap neerdaalde tot op het schrale gras buiten, was ook nog een speling van schemering. Itèngré wist den houten wand achter zich, die de Ala-bola van haar slaapvertrek scheidde, in diepe duisternis. De bebeeldhouwde vakken, waar des daags de lichte zwelling der bloemen en bladermotieven, goudbronzen en blauw glanzenden matlichten vingen, naast de fluweelen schaduwen van het voorname diep bruine hout, waren nu onzichtbaar in hun onderlinge scheiding en gingen op als één hooge muur, donker en onwrikbaar, zwaar, in het overigens luchtig opgetrokken huis, waarvan de licht en dichtheid te vermoeden was ondanks het late, zinkende daglicht.

Als Itèngré zat en wachtte, hoorde zij als iederen avond dezelfde geluiden; geluiden die even opstegen en weer heen dreven als weifelden zij te komen of die plotseling afbraken, even snel en plotseling als zij gebroken hadden de stilte der natuur. . . .

Mineurtonen die een voorbijganger tokkelde op de snaren van een ketjaping, den lichten zang van slavenkinderen die zongen een eentonig liedje aan de dalende zon, 't gewiek van snel optrekkende vogels, in koppels schuiling zoekend voor den nacht, of 't zacht warme geknetter van een vuurtje, dichtbij ontstoken op het groote erf om de bijeen gezochte blaren te verbranden. . . . de schreeuw van een uil en nu. . . . de bedoek. De oproep tot het

gebed voor de geloovigen, drie doffe slagen uit het bedehuis beneden in het dal. . . .

Nu was het toch laat! Waarom duurde het dezen avond zoo lang? Itèngré bewoog even de dunne vingers waaraan de oud zilveren ringen met hun waterige juweeltjes schitterden. — Anders was er geen teeken van ongeduld. Zij zat weer onbeweeglijk en wachtte. . . .

Er kwam een oud vrouwtje achter haar om binnen. Onhoorbaar had zij het vaag opschemerende, met draken bewerkt gordijn, dat voor een opening in den houten wand hing, weggeschoven, onhoorbaar kwam zij nader.

Zij stak de pelèn aan, den grooten koperen kandelaar met zeven uitspruitsels als bloemen die de wasstokjes droegen. Onrustig woelden opeens de oranje vlammetjes in de bezonken duisternis van het groote vertrek.

En opeens, bijna tegelijkertijd een gedruisch buiten, de stap van een paard op het zachte gras. . . .

„Andoe, ga zien”, zeide Itèngré.

Andoe, oud figuurtje in het kleed der onderhoorigen, een langen sarong van geruiten stof, die zij voor sleepen behoedde door ze in diepe plooiën om haar tener lichaam bijeen te houden, met een licht gekleurd baadje aan, hoog aan den hals gesloten, ging zacht de Ala-bola door en trad de deur uit om in de palàdang te zien wie daar beneden was.

Het was de iederen avond verwachtte. — De zendeling.

De zendeling beneden afgestegen, beklom de trap en kwam binnen door de lage deur. Hij was een lang en mager man, zoodat hij moest bukken bij het binnentreden. Vreemd was opeens zijn westersche kleeding in de stille omgeving van de vorstin Itèngré. Hij was in het wit en droeg hooge bruinlederen rijkappen. Zijn witten met groen gevoerden hoed nam hij af toen hij Itèngrénaderde.

Zij verrees uit haar neergehurkte houding, gaf hem haar dunne smalle hand — en zette zich toen weer als te voren, de rechter knie opgetrokken en de beringde vingers daaromheen, maar met de linkerhand gebaarde zij even naar Andoe dat zij den koperen spuwbak weg zou nemen. Sirih nemen wilde zij niet in het bijzijn van den blanken man.

Zij kende door hem al eenige gewoonten uit het land, waar hij vandaan kwam. Zij stond op als hij binnen kwam, gaf hem haar hand, altijd nog met een zekeren schroom, maar zij deed het en nadat zij bemerkte had dat hij het sirihkauwen onaangenaam vond, liet zij ook dit en de thee, den eenigen drank dien hij in haar vorstenhuis dronk, liet zij sterker zetten door haar dienstmaagden. Ook wist zij van welk gebak hij hield. Zij zag zeer tegen hem op. Hij was de blanke en hij was zoo verstandig. Hij was niet zeer blond en had ook geen lichte oogen, dit had haar wellicht terug getrokken gemaakt, want zij vreesde het blonde haar en de lichte oogen. Zijn bleek gezicht omgeven door den donker blonden baard en de licht bruine oogen boezemden haar vertrouwen in. Andoe, die het menscheijk gelaat kende, had dadelijk gezegd: „Dit is een goed mensch, datoe Itèngré!”

Twee donkere meisjes, huishoorigen in roode sarongs en roode baadjes met wijde mouwen, waren binnen gekomen en brachten thee en gebak. Toen zij zich tot den zendeling bogen, die plaats genomen had op een laag bankje, vonkten vluchtig de roode plooiën boven de bruine armen, en hun donkere haren, los, in den hals geknoopt, vingen blauwe vlammetjes door het licht van de zevenbloemige pelèn. Toen zij bediend hadden, trokken zij zich geruischloos terug achter het bonten gordijn en Andoe zette zich klein, haar figuurtje zoo gering mogelijk makend bij de pelèn, zoodat het licht op haar witte haren speelde.

Zoo was het iederen avond. . . . zoolang de zendeling daar kwam om de volkslegenden te hooren van Itèngré, de jonge vorstin.

„Ik ben laat van avond, datoe”, zeide de zendeling.

Zijn stem was welluidend en zacht. Als hij sprak, richtte Andoe haar hoofd op en zag hem aan met de nog glinsterend zwarte oogen; maar de datoe zag hem niet aan. Zij speurde naar de laatste lichtglimmering in de lucht waarvan zij een brokje zag door het venstertje en antwoordde:

„Gij zijt laat, later dan gewoonlijk, de bedoek heeft al geslagen”.

„Juist toen ik wilde uitrijden, kwam er een boodschapper uit Tamorie met het verzoek of ik daar morgen komen wilde. Er zijn veel zieken”.

„Dan moet ge dus morgen vroeg reeds uit. Zij zullen naar u verlangen. Wilt ge misschien vroeger naar huis om te kunnen rusten?”

„Ik wil eerst de sage hooren, datoe, zeide hij met een glimlach. Ge weet wel dat ik niet kan rusten voor dat. . . .”

„Voor dat ge precies alles haarfijn weet,” zeide Itèngré: en ook over haar strak gezichtje gleed iets als een lach. Even zag ze Andoe aan. „Weet ge wel wat Andoe zegt van den zendeling?”

„Hoe zou ik dat weten, datoe Itèngré?”

Andoe richtte het hoofd op en haar oude stem die beefde, zeide: „De zendeling werkt te veel. 's Nachts moet men rusten en niet werken, niet schrijven en schrijven zooals de zendeling doet en overdag ook nog werken en zieke menschen helpen. Zoo iemand sterft gauw. De zendeling is nog jong, zijn zon is nog niet ter middag-hoogte geklommen. . . . hij moet voorzichtig zijn”.

De jonge vorstin zag weer naar buiten, terwijl Andoe sprak, maar het laatste licht was verglommen, het was nu geheel donker buiten. De flikkering van de pelèn speelde even over haar gezicht dat nu weer de oude strakheid had. Diep in haar oogen glom een vreemd licht. Zij dacht aan La Mapeanga, den vorst;

den man aan wien zij als kind uitgehuwelijkt was. Zij had altijd met verachting aan hem gedacht en nu deed zij weer zoo en zij vergeleek den jongen blanken man, die dag en nacht werkte, die er voor gloeide zich geestelijke schatten toe te eigenen en daarvoor van de rusturen, studie-uren maakte en den man van haar eigen ras, die z'n leven verdroomde en versliep en waakte door opium.

En als had de zendeling gevoeld, naar wien hare gedachten gingen, vroeg hij, niet antwoordend op de vermaning van Andoe, die zich weer stil neergebogen had onder het kaarslicht:

„Komt datoe La Mapeanga heden avond niet?”

„Hij ligt daar weer”, zeide Itèngré en wuifde met haar hand den kant uit waar de slaapplaatsen waren achter den houten wand. „Hij heeft weer geschoven!”

De zendeling wist alles. Zij schaamde zich niet meer voor hem. Vroeger had zij dit wel gedaan en veel vroeger was er niet eens schaamte geweest, toen had zij gedacht dat alle mannen nu eenmaal schoven, dat het zoo hoorde! Maar langzamerhand had zij er een afschuw van gekregen. Zij had gezien hoe alle macht uitdoofde in hem, hoe slap zijn bestuur was. Het volk werd uitgeput, langzaam, langzaam, en ook langzaam werd het vorstelijk gezag gesloopt. — Hij en zij allen, zijn zonen, zijn bijvrouwen, allen leefden door de opbrengst van het volk. Zij allen deden niets, en als zij niets meer kregen van den veldarbeid, stalen zij en de slaven en anderen roofden ook. Daar was niets meer tegen te doen. Vorstelijk gezag was er niet meer. Het land werd arm en dat alles kwam door de opium!

Zoo hadden allen gedaan, al de mannen in La Manpeanga's geslacht en in dat van Itèngré — al de mannen, de vrouwen niet. De vrouwen waren telkens een geslacht overspringend van een wondere helderheid van geest, van een kracht die het geslacht weer scheen te doen herleven. Zij namen telkens als het moest 't bestuur in handen. Zij wisten te handelen als 't moest, en zij hadden een zekere wijsheid. Haar waren ook al de oude sagen en legenden bekend en bij haar waren zij bewaard gebleven.

Itèngré was de kleindochter van Iyolle, Vorstin Iyolle, de Vorstin, die kende en verklaarde de lange heldendichten van La Caligo; die verklaarde en ontrafelde het dichte weefsel der sagen die over zee gekomen waren, en die op het land ontstonden uit den tijd der Hindoes. Het gouden Sprokennet ineengeknoopt door hen die vertelden van een grooten koning die Alexander heette en met zijn drommen trok tot daar waar de Arabische zee zijn voeten bespoelde, die vertelden van koning Darius en zijn uitspraken, die vertelden van verre oude tijden toen er een profeet was die Mozes heette, de profeet die gezegend is door den Heer; die vertelden van de Mahabarata en de Hekajat Seri Rama, de oude Javaansche heldendichten. Ook het groote boek, het oudste der oude Maleische werken „de Kroon der Koningen” door den heiligen bedelmonnik Bochari geschreven, kende Iyolle, vorstin der landen ten Westen van het meer, zij wist er geheele stukken van buiten van.

En Itèngré was haar kleindochter. . . .

Het was of in Itèngré alles nog verfijnder en dieper was dan in Iyolle. Itèngré voelde zich de bloed- en geestverwante van Calikat de jonge dichteres, uit haar volk ontsproten. Zij leefde vele jaren geleden, maar de verhalen gingen nog van mond tot mond, de gedichten der dichteres waren opgeschreven en bewaard, stukken ervan waren mede gebracht door visschers en de menschen die het land ingingen hadden er van verteld en de geschriften gebracht aan de huizen der vorstin.

Zoo was het ook met de sproken gegaan, gekomen van Malakka en Java, het groote land, waar „de bladeren der Ipiboomen neder vallen als zijden kleedjes, en de vruchten tot gouden reukpotjes worden als zij rijp zijn.” Zij werden verteld en gezongen door mannen die 's avonds bij het vuur zaten, aangestoken tot verjaging der wilde beesten, en ze werden gezongen en gezegd door oude vrouwen die in de huizen bij de pelèn zaten; er kwamen liederen van die de moeders zongen als ze hun kind rustig wilden houden!

De zendeling kon ze in oude boeken vinden, maar liever hoorde hij ze uit den mond van Itèngré, en de nachten waren voor hem om ze thuis op te schrijven en te verwerken.

En soms had Itèngré ook handschriften voor hem, hij zag ze en bestudeerde hun moeilijk te ontwarren schrift maar zij kende ze alle van buiten en zeide ze hem 's avonds bij het licht der pelèn. Want zij was huiverig midden op den dag sproken en verhalen te vertellen, dat brengt licht ongeluk aan. Daarom kwam de zendeling als de nacht viel.

„Hij die goed gezind is komt overdag”, had hij gezegd, kennende den schroom van het volk zich als het dag is uit te spreken.

Maar zij: „Het kan niet anders, Heer, 't is beter dat ge komt als de zon zinkt”.

In den nu geluidloozen avondstond vielen de woorden van Itèngré als het getik van druppelen op drogen grond. Zij sprak zacht als alle Oostersche vrouwen, wanneer er geen hevigheid in haar is en de zendeling gebogen, het gezicht naar den grond gekeerd, hief soms de oogen op om te zien naar Itèngré, donker afgodsbeeldje onder de schaduw van den baldakijn, vluchtig aangeraakt door de flikkeringen der pelèn. Hij luisterde en maakte aantekeningen in zijn boekje — zelden echter, want het gesproken woord was hem liever en bleef in zijn oor hangen, juist zooals de vrouw het hem gezegd had, omlijst door sobere bruinheid van deze landen, waarin de roode edelstenen van passie plotseling vonkten als schitterende vurige oogen.

Dezen avond zou hij het verhaal hooren der oude veete tusschen Itèngré's geslacht en den vorst van Palélé, de kuststreek, waar van oudsher goud gevonden was. Een gedeelte van dit goud kwam Itèngré's vorstenhuis jaarlijks toe en het was Iyolle geweest, Itèngré's grootmoeder, die, vermoedende, dat dit gedeelte nooit ten volle in hun bezit kwam, geen afgezanten stuurde, zooals haar voorouders gedaan hadden, maar zelf naar Palélé toog.

„Iyolle ging zelf”, zeide Itèngré's stem. Zij ging in den vroegen morgen, den zesden dag van de maand, als de haan driemaal gekraaid had. Haar zoogmoeders en tien hofvrouwen vergezelden haar. Voorop gingen de schild- en lansdragers, drie waren zij en zij zaten op witte paarden en zij riepen het in de dorpen, die zij doortrokken, dat vorstin Iyolle kwam met hare hofvrouwen. De tocht duurde vier dagen. Tegen den namiddag van den derden dag kwam hen een oude man tegemoet, die op den weg neerhurkte en den schilddragers zeide dat de vorst van Palélé zelf vorstin Iyolle tegemoet reisde. Toen de zon zonk aan den avond van dien dag, daalde Towo-Lido, de oude vorst met het sneeuw witte haar gevolgd door zijne slaven en onderhoorigen de heuvelen van zijn land af en toen hij op een hoog punt, vanwaar men de kust van Palélé zag en de schitterende zeevlakte, vorstin Iyolle ontmoette, liet hij den kleurigen draagstoel nederzetten van de schouders zijner dienaren en steeg uit. En ook Iyolle daalde van haar zes roode kussens, die als zadels dienst doen voor koninklijke vrouwen en gaf de teugels aan hare dienstknechten. Al de hofvrouwen stegen van hare paarden af en hurkten neder in het gras naast de zoogmoeders, maar Iyolle en Towo-Lido, de oude vorst, bleven staan.

„Het is de eerste maal, zeide Towo-Lido, dat een vorst uit uw huis het kustgoud komt halen!”

„De eerste maal Towo-Lido, antwoordde Iyolle, laat het mij zien, dat het u een eer is de vorstin van de landen aan het meer te ontvangen”.

„Dat zult gij zien Iyolle, nog nooit zal enig vorst of vorstin door mij zoo ontvangen worden als de dienaar van uwe voeten u zal ontvangen”.

Drie slavenmeisjes boden Iyolle rijst en zout aan ten teeken van welkomst en nadat zij en hare hofvrouwen de paarden weder bestegen hadden, togen zij met Towo-Lido en diens volgelingen naar het land van Palélé.

Zeven dagen vierde het hof van Towo-Lido feest. . . .

Itèngré zweeg en de zendeling vroeg: „Kreeg de vorstin toen haar goud?”

„Zeg hem het einde, Andoe, zeide Itèngré, gij weet het beter dan ik”.

Andoe hief het zilverwitte hoofd op; een lichtstreep gleed over haar mat bruine wang en smallen schouder.

„Ik was een kind toen vorstin Iyolle het goud zelf ging halen en ik hoorde mijne moeder van den verren tocht vertellen, want zij was eene dienaar en volgde dus.

Na de zeven feestdagen zeide de vorstin, dat zij huiswaarts wilde keeren en zij verzocht, dat men haar het aandeel van goud zoude brengen. Van oude tijden af werd het immer in de schalen van kokosnoten geborgen en zoo medegenomen.

Towo-Lido, de grijze vorst, liet zijne dienaren de dichte noten brengen en dezen legden ze alle voor de voeten der vorstin. Er waren er vijftien, dus vijf meer dan andere jaren en het getal dat Iyolle zich bedongen had. Toen de vorstin er de hand naar uitstreekte, zeide Towo-Lido:

„Raak ze niet aan vóór gij thuis zijt, Iyolle. Altijd nog brachten dienaren u en de uwen den schat thuis; nu een vorstin zelf het goud komt halen, mogen wij, Patatoe, den beschikker van het menschenlot, niet kwaad stemmen. Laat uwe dienaren ze alleen aanraken — maak geen noot open voor gij in uw paleis zijt, doet gij dit, dan kan al het goud veranderen in zwarte aarde”.

Zoo toog Iyolle wederom met haar gevolg op weg. De tocht duurde nu vijf lange dagen, want regens hadden de rivieren doen zwellen, zoodat de overtocht moeilijk en daardoor vertraagd werd. De vorstin werd menigmaal genoemd „de Juweel van het land”, omdat zij goed en wijs was en haar volk gaf, wat het toekwam. Maar eenmaal heeft hare wijsheid haar verlaten, dat was aan den avond van den vierden dag, toen Iyolle hare nieuwsgierigheid niet kon bedwingen en 's avonds toen alles sliep bij de vuren, naar den schat sloop om zelf een noot open te breken. Er was geen goud in . . . maar zwarte aarde!

Toen wekte zij hare dienaren en hofvrouwen en hoewel het nacht was, liet zij alle noten openbreken en er was niets dan zwarte aarde, niets dan dat! . . .

Andoe kneep een flikkerend, bijna vergaan wasstokje uit en ontstak een nieuwe aan de andere en zette het bewegend vlammetje in de kroonvormige koperen bloem.

„Dit is de veete tusschen ons huis en dat van Towo-Lido, zeide Itèngré's matte stem. Wij hebben gezworen nimmer meer zijn huis en zijn land te betreden. De onzen zouden ons dooden!”

De twee in het rood gekleede slavinetjes schoven onhoorbaar naar binnen en brachten nieuwe thee en gebak. Een droeg een schitterenden groenen steen op de borst, waarin het licht plotseling brak. . . .

(Wordt vervolgd).

Foto R. H. Herwig.

HET KASTEEL TE DEURNE. ZUIDZIJDE.

HET KASTEEL TE DEURNE.

VAN kloosters en kasteelen heb ik altijd gehouden. Ga ik in mijn herinnering terug naar de dagen van mijn jeugd, dan zie ik mijzelf vol geheimzinnige vrees voor een gebouw staan, dat den naam draagt van „Landzicht”. Vol geheimzinnige vrees, zeg ik, omdat men mij verteld had, dat „Landzicht” eens door monniken was bewoond geweest. Een kind, men weet het uit eigen ervaring, is dikwerf vatbaar voor indrukken. De knaap, die daar stond, telg uit een oud geslacht van predikanten in het land van Brabant verdwaald, luisterde weetgierig naar de verhalen die rondgingen onder 't volk. Hij vond die „paters” en hun „huis” heel belangrijk te meer daar hijzelf, tijdens de vertimmering der Pastorie in „Landzicht” was geboren. Zoo althans stond te lezen, als bijzonderheid, in het geslachtsregister der familie. Het is wel gebeurd, dat hij in den schemeravond wegsloop den tuin door en het dorp in, het stille, avondlijke dorp, om naar „Landzicht” te gaan. Dan bij het loopen langs de lage huizen, vroeg hij zichzelf telkens: Zouden de monniken al terug gekomen zijn? Een vraag, die voor hem reden had van bestaan, want in zijn kinderlijke eenvoudigheid vond hij het noodzakelijk, dat iemand die van huis ging, weer thuis kwam. De paters waren weggegaan en moesten dus terug komen, vroeg of laat. De knaap, waarover ik sprak, keek of hij geen licht zag branden voor de ruiten, luisterde of geen gezang klonk, of geen klink van de deur werd gelicht. Helaas, de paters waren weg en bleven weg, maar in zijn hart bleef leven de herinnering aan het witte huis waarin eens de monniken woonden.

Nog een andere herinnering bleef wakker in mijn verbeelden, de herinnering aan het „Kasteel”, de roem van het dorp, mooi, sierlijk, indrukwekkend gebouw, dat daar staat, kalm en voornaam, te midden van den landelijken eenvoud. Dicht bij het water der breede grachten ligt het kasteel met zijn steenen brug met ijzeren leuning, zijn torens met vele vensters, zijn met klimop begroeide muren, zijn puntaken en schoorsteenen, zijn hoge ramen en kapvormige dakvensters, waarvan sommige een piek dragen met ijzeren bal. 's Zomers dreven witte lelies met groene bladeren op het statige water, terwijl in de bakken vóór de muren bloemen bloeiden. Het wapenschild prijkt boven de poort, vóór vier vensters, waarvan twee gesloten kunnen worden door stevige luiken. Heel veel ramen en heel veel luiken, pieken met ijzeren ballen vallen er te tellen. Vóór de brug bevinden zich twee zeer hoge bloemvazen. In de muren zijn grillige versieringen aangebracht,

smalle en breede halve bogen van steen en schuinlopende trapjes en terzijde boven het wapenschild een ronde boog rondom een dof venster.

Jaren geleden bezocht ik Deurne voor het laatst. In het dorp was veel veranderd of stond veranderd te worden, de geest des tijds was doorgedrongen tot in het hart van Brabant. Menig huis, mij dierbaar, was verdwenen of wachtte den sloopster. Ook het kasteel heb ik terug gezien. Eenige aangebrachte herstellingen deden het schooner zijn dan ooit. De tegenwoordige eigenaar Baron de Smeth bewaakt zorgvuldig zijn mooi kasteel. Zóó is dit hoge huis een sieraad voor het oude hertogdom, dat Brabant heet. Wel is dat Brabant een streek van kloosters, dat kasteelen, dank zij den invloed van het Katholisme, dat in die provincie overheerschend is. Vele plaatsen beroemen zich op hun kasteel, soms nog bewoond door een adellijk geslacht, soms aangekocht door een monnikenorde en tot klooster ingericht. Volgens een mededeeling van Dr. H. Blink in zijn „Van Eems tot Schelde” vond men vroeger in Noord-Brabant veel meer kasteelen; bijna elk dorp had er een. In het werk van Jacob le Roy: „Groot Wereldlijk tooneel des Hertogdoms van Brabant”, in 1730 verschenen met 188 kopergravuren, vindt men vele afgebeeld en eveneens kan men ze leeren kennen in het werk van De Cautillon: „Vermakelijkheden van Brabant en deszelfs onderhorige landen, met 200 kunstplaten” verschenen van 1768 tot 1770. De trotsche kasteelen, die hun muren uit de grachten deden verrijzen en door hun bouw herinneringen oproepen aan tijden lang voorbij, toen edele ridders en fiere jonkvrouwen in schilderachtige kleedijen uitreden op trotsche paarden, zijn meest verdwenen. Enkele betreft, in overeenstemming gebracht met dezen, onzen meer praktischen tijd, vandaar dat veel schoons onder den hamer is gevallen, veel fraais weggebroken en voor altijd verdwenen. De geest van iederen tijd richt zich tegen het oude, dat lang stand hield, en dikwerf verknoeit de mensch door gebrek aan kennis, datgene, wat door vorige geslachten geëerd werd. In België zag ik in een stad een koninklijk paleis ingericht tot school en brandweerkazerne, in den gevel bevond zich een steen, die den oude werkzamer, dat een koning verblijf had gehouden in het oude huis. In Brabant dus zijn vele oude kasteelen verdwenen, maar der traditie getrouw is de bevolking er nog zeer mild met de benaming „Kasteel”, welke niet zelden aan een gewoon heerenhuis

wordt gegeven. Ik heb het altijd betreurd, dat de bekende geschied- en aardrijkskundige Craandijk, die op zoo uitnemende wijze vele kasteelen beschreef, in Brabant o.a. die van Helmond en Croy, geen gelegenheid heeft gevonden dat van Deurne te beschrijven. In zijn „Wandelingen” komt het niet voor; wel schrijft hij over het merkwaardige Peel-gebied.

Als wij Brabant betreden, bevinden wij ons op historischen grond; als gewest was het reeds vroeg bewoond. Volgens Plinius, woonden in het westen de Taxandriërs, in den Karolingischen tijd strekte zich hier de gouw Taxandrië uit, terwijl in het Oosten, langs de Maas, de Masago, de Maasgouw lag. Later vestigden Frankische stammen zich in het land, dat daardoor zijn vaste bevolking kreeg. De plaats Deurne ligt bij de zoogenaamde Peel, die eeuwen lang een uitgestrekt moeras vormde. Volgens Prof. Te Winkel werd de Peel, door haar eigenaardige ligging een grenscheidings voor de dialecten. Aan de Peel heeft Deurne zijn rijkdom te danken, door de stijgende waarde der onafzienbare veengronden, die groote hoeveelheden turf afleveren.

Het dorp zelf moet wel heel oud zijn. Wij vinden vermeld, dat Willebrordus er geweest is. De thans in werking zijnde steenfabriek „Sint Willebrordus” van de firma Willems de Koning houdt die traditie in eere. Willebrordus moet er geweest zijn in 721, toen het den naam droeg van Durninum. Een tijdlang behoorde het onder de Parochie van Brakel, maar is reeds in het midden van de 15e eeuw daarvan afgescheiden. De kerk, staande bij de markt tegenover 't Hôtel „de Zwaan” met zijn „Doelen” waarin de handboogschutters geregeld saamkomen, is toegewijd aan den H. Willebrordus. Deze kerk is na de Reformatie bij de Hervormden in gebruik geweest tot in het jaar 1795. Het is een sierlijk gebouw, met eenen toren, die van een fraaie en hooge spits voorzien is, ofschoon, naar men beweert, niet zoo hoog als die welke in 1734 afbrandde. Op het Koor, dat veel hooger is dan het schip, staat een aardig torentje als een lanternen, voorzien van een klokje, waarom men dit het scheltorentje noemt.

In een in 1841 verschenen werk van v. d. Aa vinden wij vermeld: „Onder Deurne liggen twee kasteelen, „voorheen het „Nieuw-kasteel” en het „Oud-kasteel” geheeten, doch thans (1841) het „Groot-kasteel” en het „Klein-kasteel” genoemd. Het groot-kasteel is een schoon en sterk gebouw, liggende rondom in breede grachten”.

Als heer van Deurne wordt in 1300 genoemd: Willem van Doerne. De leden van dit geslacht hebben deze Heerlijkheid in leen bezeten tot het einde der 16e eeuw, waarna gedurende korten tijd het geslacht Wittenhorst wordt genoemd. Vervolgens kwam zij aan Johan, Grave van Huyn van Geleen. In 1660 is Rogier, Baron van Leefdael vrijheer van Deurne en Liesel, in wiens geslacht de heerlijkheid verbleef tot het midden der 18e eeuw en kwam daarna aan Theodorus Baron de Smeth van Alphen van Rietveld. Sedert is zij van dat geslacht 't eigendom gebleven. Deurne was een heerlijkheid, die in het jaar 1397 met laag en middelbaar rechtsgebied verpand werd, waar, in 1559, het hoog- of halsgerecht bijgevoegd is. De pandpenningen werden wel in het jaar 1660 afgelost en Deurne is wel een zoogenaamd stattendorp geworden, maar slechts voor enkele weken, want het werd nog in hetzelfde jaar door de Staten der Vereenigde Nederlanden, als een hooge heerlijkheid, erfelijk verkocht aan Rogier van Leefdael.

Deurne was een vrije heerlijkheid, waarin een afzonderlijke schepenbank met hooge, middelbare en lage jurisdictie. Het zegelstempel van de Schepenbank vertoont de beeltenis van den patroon der parochie, den H. Willebrordus, bisschop in vol ornaat met mijter en staf.

De inwoners der heerlijkheid beweerden in de 15de eeuw, dat zij, den 1^{en} Maart 1325 eenige onbebouwde landerijen, onder het rechtsgebied van Deurne gelegen, van Jan III, Hertog van Brabant, verkregen hadden; maar aangezien zij, ofschoon die landerijen onderscheidene jaren gebruikt hebbende, de verkrijgbrieven niet konden toonen, zoo werden zij genoodzaakt die weder te koopen van Philips, hertog van Bourgondië, van welken koop hun, den 20sten Januari 1465, nieuwe open brieven zijn gegeven. Toen in het jaar 1716 de grensscheiding tusschen de Meijerij van 's Hertogenbosch en Pruisisch Gelderland geregeld werd, oordeelden de Heer van Deurne, die voor een groot gedeelte grondheer der heide was, en eenige der voornaamste ingezetenen, dat men van hunnen grond had afgenomen, en verzochten den Algemeenen Staten hen in hun eigendom te herstellen. Dit bleef echter zonder gevolg tot in het jaar 1727, als wanneer gezegde Staten eene som van 10.000 gulden, als schadevergoeding aan den Heer van Deurne toevoegden, mits hij den ingezetenen zijner Heerlijkheid de kosten vergoedde, die zij deswege, sedert het jaar 1716 hadden moeten maken.

In 1837 is in de gemeente Deurne-en-Liessel een Germaansch kerkhof ontdekt, uit den heidenschens voortijd. Deze begraafplaats had een lengte van 500 en een breedte van 150 passen. Men heeft er ongeveer 100 lijkbussen van allerlei grootte uitgegraven.

Deurne ging 5 Januari 1511 voor een groot gedeelte

in de vlammen op, toen het dorp een inval van de Gelderschen, die te Venlo en Roermond in bezetting lagen, te verduren had. In 1599 werd het, evenals het omliggende land, door de Spanjaarden afgestroopt, in 1702 leed het groote schade door de legers der Bondgenooten en Franschen.

Tusschen Helmond en Deurne lagen vroeger aan de westzijde van den dijk, omtrent een half uur van laatstgenoemde plaats, eenige zandduinen, welke door den wind geheel zijn weggestoven. Vroeger werd het zand door de dennenboomen, die op den dijk stonden gestuit, maar nadat men in 1802 die boomen, zoo ver de zandduinen zich uitstrekten, heeft omgehouden, zijn de duinen, welke eerste ten westen aan den dijk lagen naar de Oostzijde verstoven.

Het wapen van Deurne-en-Liessel bestaat uit een veld van lazuur, gedeeld in vier vakken, ieder beladen met eenen klimmenden leeuw van goud, het schild ter linkerzijde vastgehouden door Sint Willebrordus.

Wat de geschiedenis van het kasteel betreft, kunnen wij vermelden, dat oude schrijvers beweren, dat in vroeger jaren aldaar een aanzienlijke sterkte zou hebben gestaan, dienende voornamelijk tegen invallen van de Gelderschen. Zij maken melding van het groot en klein kasteel; het „Kasteel”, (Groot-kasteel is minder juist) ligt op ongeveer honderd meter afstands van het „Oude Huys te Doorne”, of zoogenaamd „Klein-kasteel”, daarvan gescheiden door de prachtige beukenlaan. Dit gebouw (Klein-kasteel) bestaat uit drie gedeelten, de oude vierkante toren in het midden wit gepleisterd, in later tijd verbouwd, gebouw rechts en het bouwhuis (stal- en koetshuis) links.

Het „Kasteel” is een vrij aanzienlijk gebouw, dagteekenende uit de vijftiende eeuw, omgeven door een twaalf meter breede gracht, met twee wachttorens aan de noordzijde en een massieven vierkanten toren aan de zuidzijde. Het hooge leien dak geeft een indrukwekkend aanzien aan het geheel. In het jaar 1700 zijn door den toenmaligen eigenaar Baron van Leefdael vele verfraaiingen in de vertrekken aangebracht, volgens den stijl dier dagen (Louis XIV).

De binnenbetimmering, welke men op onze afbeeldingen kan zien, is gemaakt van oude Brabantsche kasten, die voor dat doel uit elkaar geslagen zijn.

Het archief vermeldt een bijzonderheid, die nog in den volksmond voortleeft. Toen tijdens de Fransche Omwenteling het kerkgebouw aan de Protestanten ontnomen en aan de Katholieken was teruggegeven, verleende Baronesse de Smeth aan de kleine Protestantische Gemeente vergunning in die voor hare

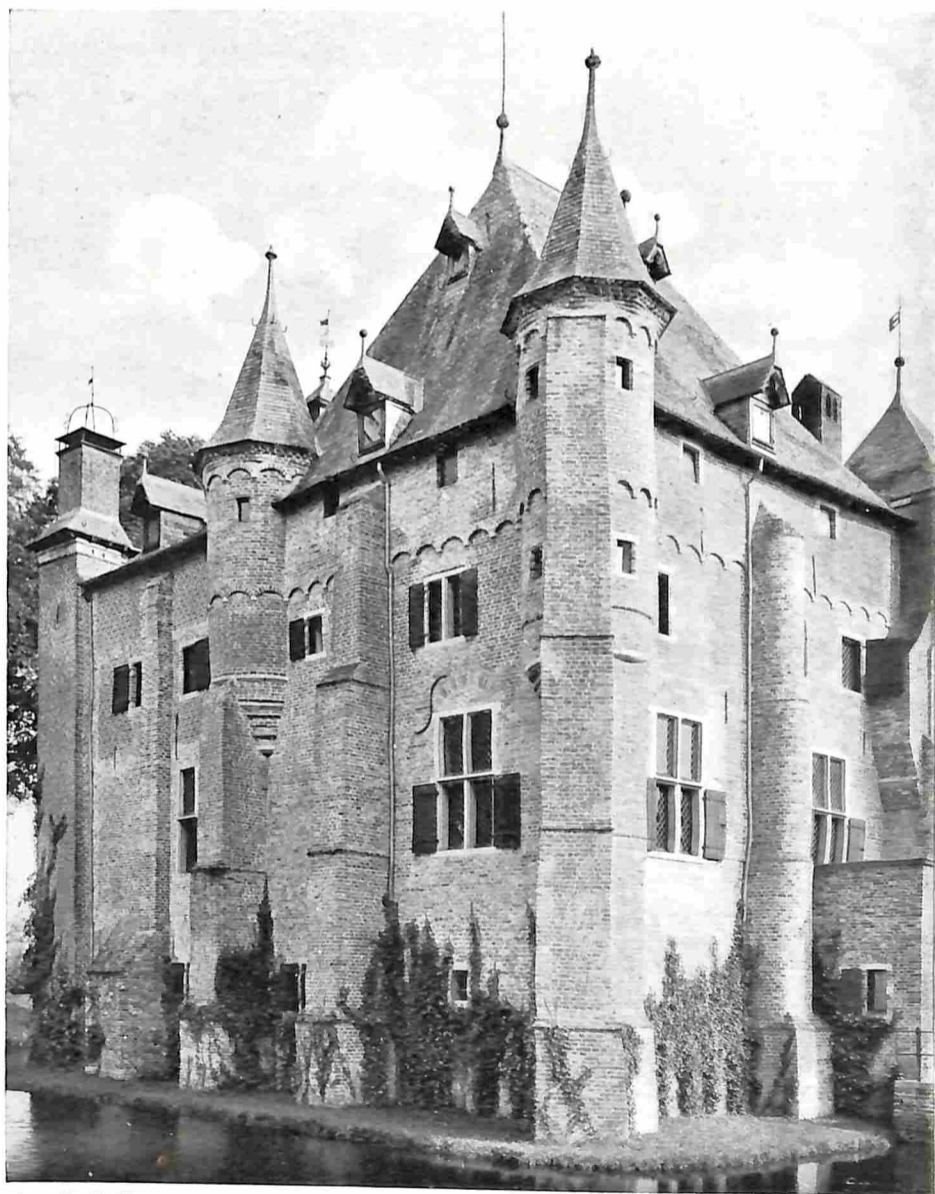

Foto R. H. Herwig.

HET KASTEEL TE DEURNE. NOORDZIJDE.

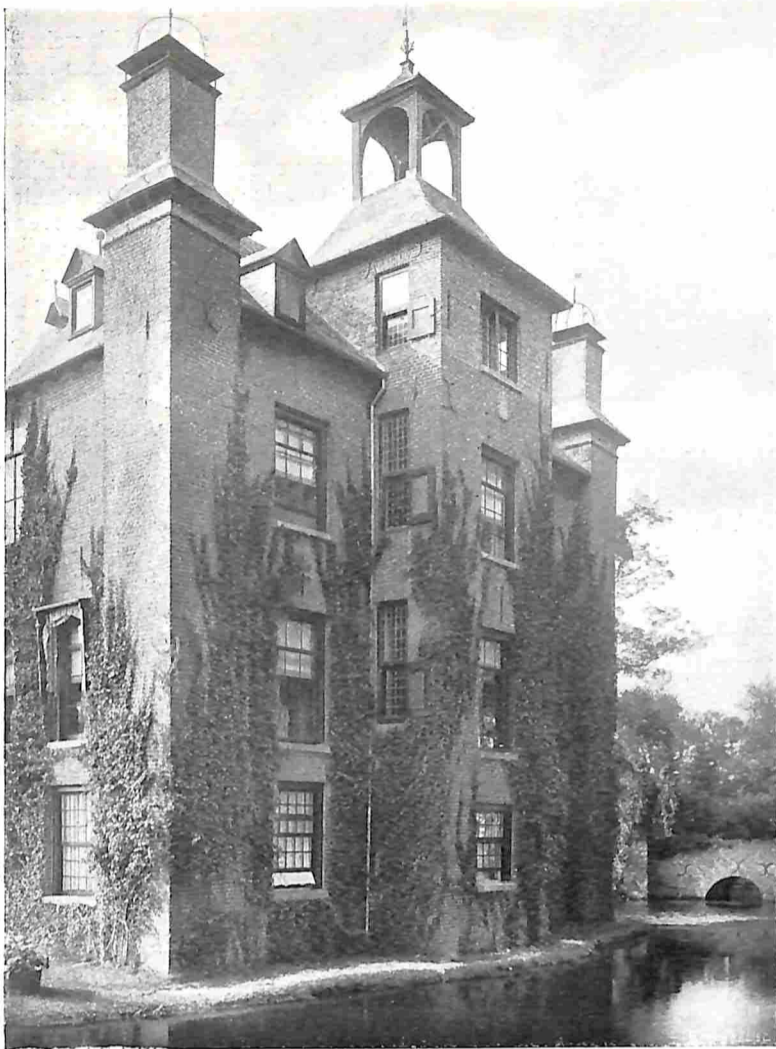

Foto R. H. Herwig.

HET KASTEEL TE DEURNE. OOSTZIJDE.

geloofsgenooten zoo moeitevolle dagen hun godsdienstoefeningen in het kasteel te houden. Thans heeft de Protestantsche gemeente weder een eigen kerkgebouw.

Wat het park betreft, dat van den kasteeltuin gescheiden is door een gracht, waarover een ophaalbrug toegang verleent, dit wordt doorsneden door een waterloop, de Deurensche Aa, waarlangs een rij eeuwenoude eikenboomen is geplant. Aan de Aa gebouwd bevindt zich aldaar de oude watermolen, een rustiek gebouw, thans als timmermans woning ingericht.

Onze afbeeldingen geven een duidelijk beeld van het uitwendige van het kasteel, dat, sterk en massief, in staat blijkt de eeuwen te trotseeren.

JOANNES REDDINGIUS.

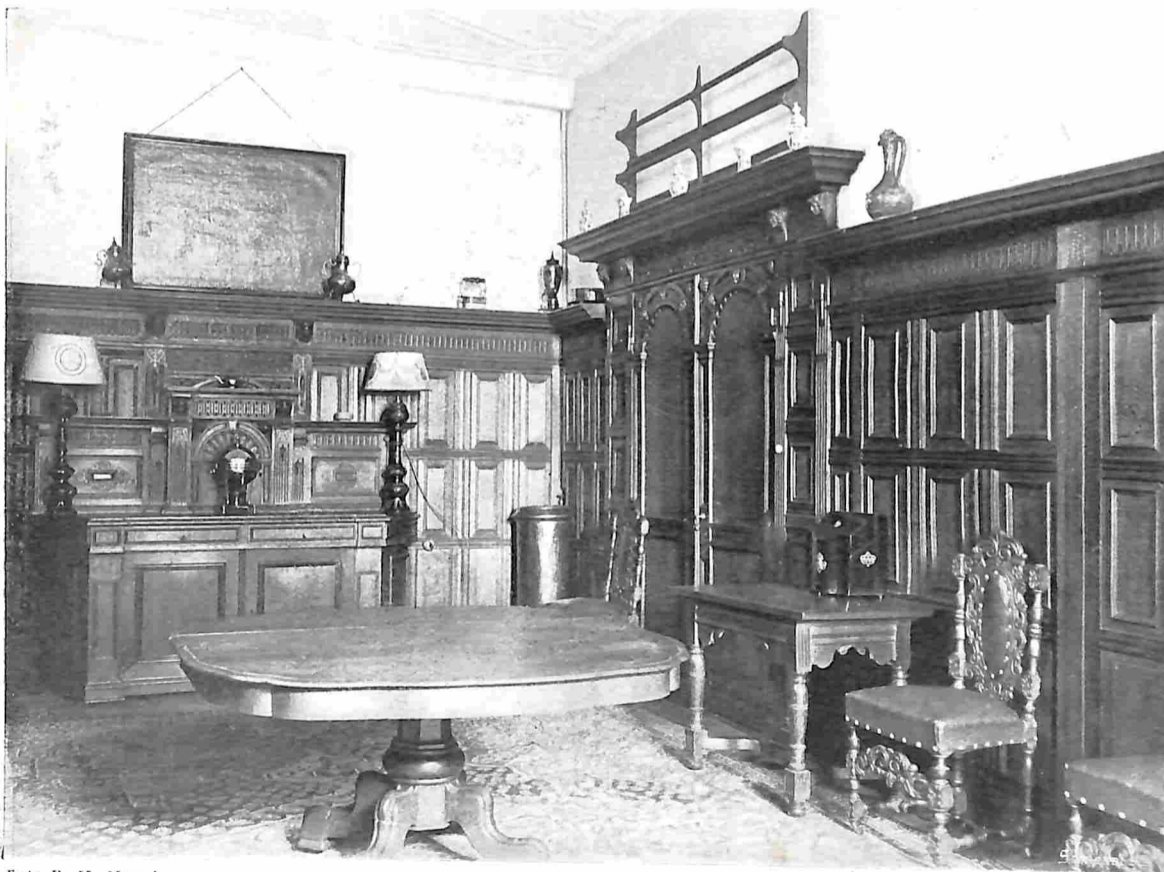

Foto R. H. Herwig.

HET KASTEEL TE DEURNE. DE EETZAAL.

ZEDEN EN GEWOONTEN DER INSECTEN.

INLEIDING TOT EEN SERIE INTERESSANTE SCHETSEN.

VOR deze artikelen, die op een bijzonder onderhoudende en tegelijk wetenschappelijke wijze het leven en de zeden der insecten behandelen, door de abonne's van ons blad gelezen worden, verzoeken wij een oogenblik de aandacht voor het volgende.

Wij hebben hier voor ons het prachtige, met illustraties voorzien, werk van den heer Jean Henri Fabre, den auteur, wien in 1910 den prijs werd toegekend, dien de Fransche Académie had uitgeschreven voor het beste letterkundige werk in datzelfde jaar verschenen. Fabre's „Souvenirs Entomologiques" bestaat uit tien deelen. Neen, wij zullen deze tien dikke deelen niet alle in „Buiten" doen verschijnen; zulke enorme plannen hebben wij niet! Wij zullen slechts enkele grepen doen uit dezen rijkdom van geleerdheid en bieden den lezers een vrije bewerking aan van de series „Moeurs des Insectes" en „La Vie des Insectes".

Henri Fabre is een stille geleerde, wiens leven van afzondering geheel aan de wetenschap gewijd was, maar hij is geen droge geleerde! De aandachtige lezer zal bemerken, dat hij hier te doen heeft met een fijn opmerker, een boeiend schrijver, een van leven tintelend mensch.

Hij voert ons in zijn zonnigen tuin of in zijn landelijk laboratorium, hij neemt ons mede op zijn onderzoekingstochten langs velden en wegen van Provence en terwijl wij naar hem luisteren, gaat er een wereld voor ons open, een kleine wereld van nietige wezens, die als de onze zijn treur- en blijspelers, zijn romans en heldenzangen heeft, en tegelijkertijd ontdekken wij het resultaat van Fabre's diepe studie en wetenschappelijke arbeid, want deze vormen de basis der levendig, vloeiend geschreven schetsen.

Moge het werk van dezen zeven-en-tachtigjarigen grijsaard, die reeds als kind van zeven jaar de natuur met aandachtige oogen gadesloeg, die later door „Darwin" „den weergaloozen opmerker" genoemd werd, een belangstelling wekken, die het zeker van de beschaafde wereld verdient!

DE REDACTIE.

I. DE FABEL VAN DEN KREKEL EN DE MIER.

Wie kent Lafontaine's fabel niet van den krekkel en de mier? Bijna iedereen heeft die in zijn jeugd gelezen. Sommigen kennen alleen de Hollandsche bewerking, doch de meesten onzer kregen la. Cigale et la Fourmi als eerste Fransche poëzie om te memoriseeren en daar leende zich dit kortregelige versje dan ook uitstekend toe. We roemden op gezag van la Fontaine de muzikale begaafdheden van den krekkel, de werkzaamheid der mier, haar wijs overleg om op tijd voor de toekomst te zorgen, we zagen den krekkel bij zijn buurvrouw om hulp aankloppen, en al moesten we toegeven, dat het onthaal bij de mier wel wat hartelijker had kunnen zijn, toch konden we haar niet zoo heel erg ongelijk geven dat ze den zanger, die steeds van de hand in den tand had geleefd, de deur wees.

La cigale, ayant chanté
Tout l'été
Se trouva fort dépourvu
Quand la bise fut venue:
Pas un seul petit morceau
De mouche ou de vermisseau.
Elle alla crier famine
Chez la fourmi sa voisine
La priant de lui prêter
Quelque grain pour subsister
Jusqu'à la saison nouvelle.
Je vous paierai, lui dit-elle,
Avant l'ôut, foi d'animal,
Intérêt et principal.
La fourmi n'est pas prêteuse:
C'est là son moindre défaut.
Que faisiez-vous au temps chaud?
Dit-elle à cette emprunteuse. —
Nuit et jour à tout venant
Je chantais, ne vous déplaie. —
Vous chantiez! j'en suis fort aise:
Eh bien! dansez maintenant!

Deze laatste woorden van grof egoïsme getuigend, gaven ons toen geen ergenis en in onze kinderziel bleven die woorden onuitwisschaar gegrift. Voor ons bleef de mier de gepersonificeerde werkzaamheid, van den krekkel bewaarden we het beeld van een zeltje-zonder-zorg, dat maar leeft voor eigen genot en als de nood aan den man komt door bedelen wel aan den kost zal komen. Hadden we toen wat dieper nagedacht, of meer profijt getrokken

van onze lessen in de natuurlijke historie, dan waren wij wel gaan twifelen en wij hadden gezien, dat de waarde van het verhaaltje aan bedenking onderhevig is omdat zoo-wel de moraal als de natuurlijke geardheid der ten tooneele gevoerde insecten geweld wordt aangedaan, kortom, dat het niet veel meer dan een bakerpraatje is. We willen dit aantoonen, al zijn we er à priori van overtuigd dat het ons niet gelukken zal een vermaardheid aan 't wankelen te brengen, die, evenals de zevenmijlslaarzen van Klein Duimpje en de wafeltjes van Roodkapje: aan den tand des tijds weerstand bieden zal, want, wat het kind is toevertrouwd, is wél bewaard. Aan het kind zal de krekkel zijn blijvende reputatie te danken hebben.

De grove onjuistheden die in het verhaaltje op te merken zijn, zullen blijven bestaan zoolang het kind de fabel te leeren krijgt. De krekkel zal bij het aanbreken van den winter altijd omkomen — hoewel in dat jaargetijde alle krekels van het aardrijk verdwenen zijn. Hij zal graankorreltjes blijven bedelen, hoewel zijn tot zuigen ingerichte monddeelen niet bij machte zijn dat voedsel op te nemen, hij zal altijd om vliegjes en wormpjes smeeken, hoewel zijn organisme elk dierlijk voedsel versmaadt.

Wie moeten wij nu voor deze zonderlinge dwaling verantwoordelijk stellen? La Fontaine, wiens fijne opmerkingsgave we in de meeste zijner fabels terecht bewonderen, is hier ver bezijden de waarheid. Den vos, den wolf, de raaf, de koe, de geit, de rat en tal van andere dieren stelt hij ons in zijn fabels onder hun ware gedaante voor oogen. Hij heeft zoowel hun openbaar als hun intiem leven bespied, ze leefden trouwens in zijn onmiddellijke omgeving; maar de krekkel komt nu eenmaal niet voor in het land waar het konijntje springt, daarom heeft La Fontaine die den krekkel nooit gezien of gehoord heeft van den beroemden zanger in de fabel eenvoudig de sprinkhaan gemaakt.

En Grandville, de geestige teekenaar, die o. a. de fabel heeft geïllustreerd, begaat dezelfde fout. Ge kent 't prentje wel.

Het ijverig huisvrouwje, de mier, is druk aan het werk bij den ingang van haar huis. Groote zakken koren, met noeste vlijt in den zomer vergaard, liggen al klaar voor den winter. Ze kijkt allerminst naar den armzaligen bedelaar, den sprinkhaan, die daar bij haar staat en zijn poot.... ik meen zijn hand uitsteekt voor een aalmoes. Neen, ze keert den leelijkert met zijn slappen hoed en zijn gitaar onder den arm den rug toe....

„Eh bien, dansez maintenant!” Men ziet het, ook Grandville heeft het beeld van den sprinkhaan en niet dat van den krekkel voor oogen gestaan en zoo de algemeene dwaling, door den fabeldichter veroorzaakt, nieuw voedsel gegeven.

Maar laat ons niet vergeten, en dit moge eenigermate tot verontschuldiging van La Fontaine strekken, dat hij weer een ouderen fabeldichter heeft naverteld. De legende van de fabel namelijk met de egoïstische mier als hoofdpersoon, is niet van onze dagen; ze is zoo oud als de wereld. Reeds de Atheensche schooljongen, met de karabies vol vijgen en olijven aan den arm, zeide haar al voor zichzelf op: „'s Winters leggen de mieren haar vochtigen mondvorraad in de zon te drogen. Daar komt een uitgehongerde krekkel aan, die deemoedig om eenige graankorrels smeekt. De gierige bezitsters antwoorden: „Jij, die in den zomer zong, dans nu in den winter!” Hetzelfde thema dus, maar veel minder smakelijk verteld dan La Fontaine 't ons deed, toch, evenals bij dezen is zij in strijd met de waarheid in de natuur.

Of we aan Esopus dan wel aan iemand anders 't ontstaan der fabel te danken hebben, is voor 't oogenblik een punt van ondergeschikt

Foto R. H. Herwig.

HET KASTEEL TE DEURNE. ENTREE-HALL.

belang; maar men mag veilig aannemen, dat de vader ervan een Griek, dus een landgenoot van den krekkel en derhalve van zijn doen en laten voldoende op de hoogte was. De eerste de beste Grieksche landman weet dat men in den winter geen enkelen krekkel meer aantreft. Bij de nadering der koude dagen, als zijn olijfboomen aangeaard dienen te worden, graaft zijn spade den krekkel (in 't stadium van larve) uit den bodem.

's Zomers ziet hij deze larve aan den kant der wegen uit een rond gaatje te voorschijn komen, zich aan een grasscheutje vasthechten, hij ziet hoe 't omhulsel slijt, verdroogt en waardeloos blijft liggen, en het aanzijn schenkt aan den krekkel, die aanvankelijk lichtgroen, weldra een donkerbruine kleur aanneemt. En hoe is 't nu te verklaren, dat aan den ontwikkelenden fabeldichter ontsnapt is, wat den eenvoudigen landman aanstonds in 't oog moest vallen? Aan welke oorzaken moeten de dwaalbegrippen, in zijn verhaal voorkomende, worden toegeschreven? Waarlijk, deze Grieksche schrijver, die den krekkel ten tooneele voerde, zonder 't leven te bespieden van het insect wiens ketelmuziek hem dagelijks in de ooren klonk, schijnt ons minder verschoonbaar dan La Fontaine. Zonder zich om de werkelijkheid te bekommeren, volgde hij slaafs de traditie. Op zijn

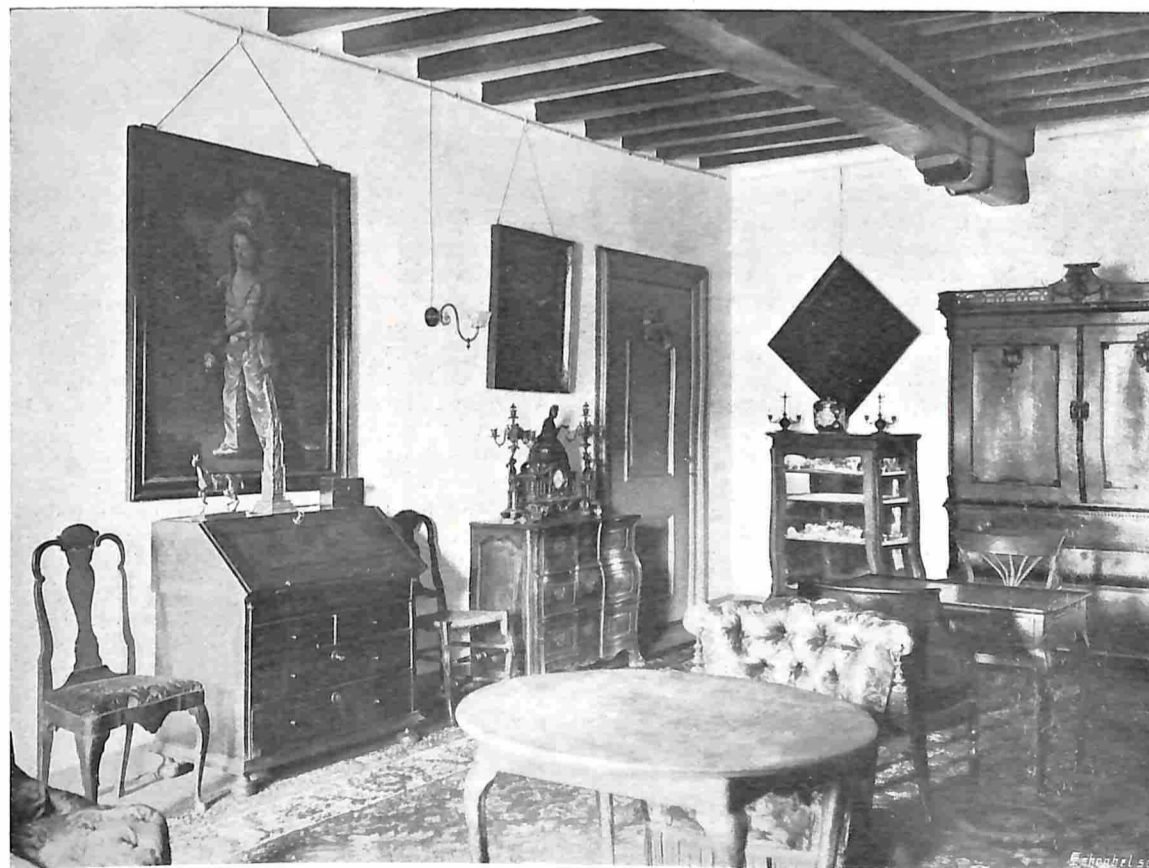

Foto R. H. Herwig.

HET KASTEEL TE DEURNE. DE HALL OP DE TWEEDE VERDIEPING.

beurt was hij de weergalm van een dichter uit een nog vroeger verleden; hij herhaalde weer een legende afkomstig uit Indië, de bakermat der wijsheid. En zonder nu precies 't onderwerp te kennen waarvan de oude Hindoe zich bediend heeft om ons te doen zien tot welke ellende een zorgeloos leven leiden kan, mag men toch veilig aannemen, dat zijn dierentragedietje, in dit opzicht de natuur meer nabij komt dan 't bekende gesprek tusschen den krekkel en de mier. Het is moeielijk aan te nemen dat Indië, waar dit dier steeds in zulke hooge achting stond een dergelijke vergissing kon begaan hebben. We moeten dus zoo langzamerhand tot de slotsom komen dat de hoofdpersoon in de oorspronkelijke fabel niet onze krekkel is geweest maar wel een ander dier, en wel een insect, welks neigingen hem geschikt maakten tot het spelen van de rol, die hij in dit kleine drama heeft te vervullen.

Daarbij kunnen wij veilig aannemen dat dit verhaaltje der oudheid, wellicht de oudste vorm waarin een huisvader zijn kinderen de zuinigheid inprentte, zijn intocht in Griekenland eerst deed, na eeuwen lang de gedachten der wijzen te hebben bezig gehouden, en de kinderen aan de oevers van den Indus te hebben vermaakt. De mondelinge overlevering had het bovendien in de details gewijzigd, zooals dit met alle legenden 't geval is en met de veranderde omstandigheden zoo van tijd als van plaats in overeenstemming gebracht.

Griekenland in welks velden men het insect miste waarvan de oude Hindoe sprak, deed den krekkel in diens plaats treden, evenals men te Parijs, het Athene sprinkhaan heeft vervangen. Het kwaad is nu eenmaal bedreven. En nu die dwaling aan de ziel van het kind is toevertrouwd zal ze er voor eeuwig in gegrift staan, zal zij de overhand blijven houden op een waarheid, die voor ieder zonneklaar is bewezen!

Laten wij zien in hoeverre het ons gelukt den in de fabel zoo te belasten den zanger in zee te herstellen. Al dadelijk moet ik erkennen, dat het lastige bureau zijn. Elken zomer komen ze zich bij honderden vestigen in 't gebladerde van twee groote platanen, die mijn woning beschaduen, en van den vroegen morgen tot den laten avond onthalen ze mij op hun helsche symphonie. Zoolang dat oorverdoovend concert duurt is het me onmogelijk geregeld te denken, alles draait en duizelt me, ik kan me tot geen enkelen geregelde arbeid bepalen. Indien ik niet van de vroege morgenuren profiteer is de heele dag voor mij verloren.

Er is mij als waar verteld, dat men te Athene dit verwenschte dier, die plaag van mijn anders zoo kalme en vredige woning, in een kooitje opsluit ten einde op zijn gemak van 't gesjilp te kunnen genieten! Nu, één kan er desnoods nog mee door, en dan liefst onder 't middagdutje, maar als men in stille afzondering, gedoemd is 't verschrompelijk geraas van honderden lawaaimakers aan te hooren, dan noem ik dat een ware marteling! Nu zou de krekkel mij voor de voeten kunnen werpen, dat hij er 't eerst was en dat de twee platanen hem onbetwist en zonder voorbehoud toekomen en dat ik, als laatst-aangekomene, me naar de bestaande omstandigheden heb te schikken. En hiertegen zou ik niet veel kunnen inbrengen; alleen zou ik, als hun levensbeschrijver wel als een gunst willen verzoeken, „Matigt een weinig de kracht uwer bekkenslagen, dempt het geluid uwer weinig harmonische harpaccorden!”

Wat de fabeldichter ons als waarheid opdischt, is een onjuist en dwaas verzinsel. Dat de krekkel herhaaldelijk de mier ontmoet, is een vaststaand feit, alleen is alles juist andersom als men ons verhaalt. Nimmer is 't bij den krekkel, die niemands bijstand behoeft, opgekomen bij de mier een visite te brengen.

Integendeel is 't de mier, die met roofzieke bedoelingen uitgaat om haar voorraadschuren met allerhande eetwaren te vullen. Nooit heeft men den krekkel aan den ingang der mierenholen om voedsel zien bedelen, nimmer hem de belofte hooren afleggen kapitaal en interest behoorlijk en op tijd te zullen terugbetalen; neen, 't is juist de mier, die door honger gedreven den zanger om hulp komt smeeken met het vaste voornemen niets terug te geven van het ontvangene. Het is een gewetenloos uitbuiten, een schandelijke berooving; een handelwijze, die men van de mier niet verwachten zou en die ik me verplicht acht

nader te beschrijven. Wanneer de heete Juli-zon mensch en dier van dorst versmachten doet, zoekt dit plebeïsch insect in de verdroogde veldbloemen te vergeefs naar eenig vocht om zijn brandenden dorst te lesschen. De krekkel echter lacht wat met dien algemeenen nood. Hij toch heeft onuitputtelijke kelders en een boor om een frisch vaatje aan te steken draagt hij steeds bij zich. Onder 't zingen van zijn lijfdeuntje zet hij zich op een takje, welks gladde schors door de zonnengloed rijp is gestoofd en een smakelijk sap verbergt. Spoedig heeft zijn zuignuit het spongat gevonden en geopend. Met wellust verzadigt hij zich nu aan het geurige plantenvoedsel zonder zijn blij gezang ook maar een oogenblik te staken.

Laten wij hem eens even poos bespieden, wellicht zijn we dan getuigen van een onverwacht drama. Tallooze insecten door dorst gekweld dwalen in den omtrek rond; een enkel druppel sap over den rand gevloeid, doet hun de bron ontdekken. Met zekeren schroom naderen zij en bepalen zich aanvankelijk tot 't drupje, dat de krekkel van zijn overvloed voor zijn minderbedeelde natuurgenooten heeft overgelaten. En weldra verdringen zich om 't begeerde sap: wespen, vliegen, oorwurmen, kevertjes, goudhaantjes en vooral mieren....

Om dichter bij de bron te komen kruipen de kleintjes onder het lichaam van den krekkel door, die goedgehartig genoeg is om zich een weinig op zijn pooten te verheffen ten einde den indringers vrijen doortocht te verlenen; de grooteren geven duidelijk blijk van ongeduld, ze nemen haastig een teug, verwijderen zich daarop, ondernemen een tochtje op de naburige takken en keeren dan terug, stoutmoediger dan ooit. De heilzucht in beheerschen al hun leelingen; in de bescheidenen van daaren herkent men nauwelijks de verwoede aanvallers van thans, die er geen been in zien den putgraver, die de bron deed ontspringen voor goed te verdrijven.

En weer zijn 't de mieren, die hierbij de leelijke rol spelen. Ik heb er gezien die den krekkel in de pooten beten, ik heb er betragt die hem bij de punt van den vleugel pakten, om den rug kroepen en zijn voelsprietten zelfs niet spaarden. Ik heb er zelfs een gezien, die hem bij den zuignuit greep, ten einde hem te dwingen dien uit 't gat te verwijderen.

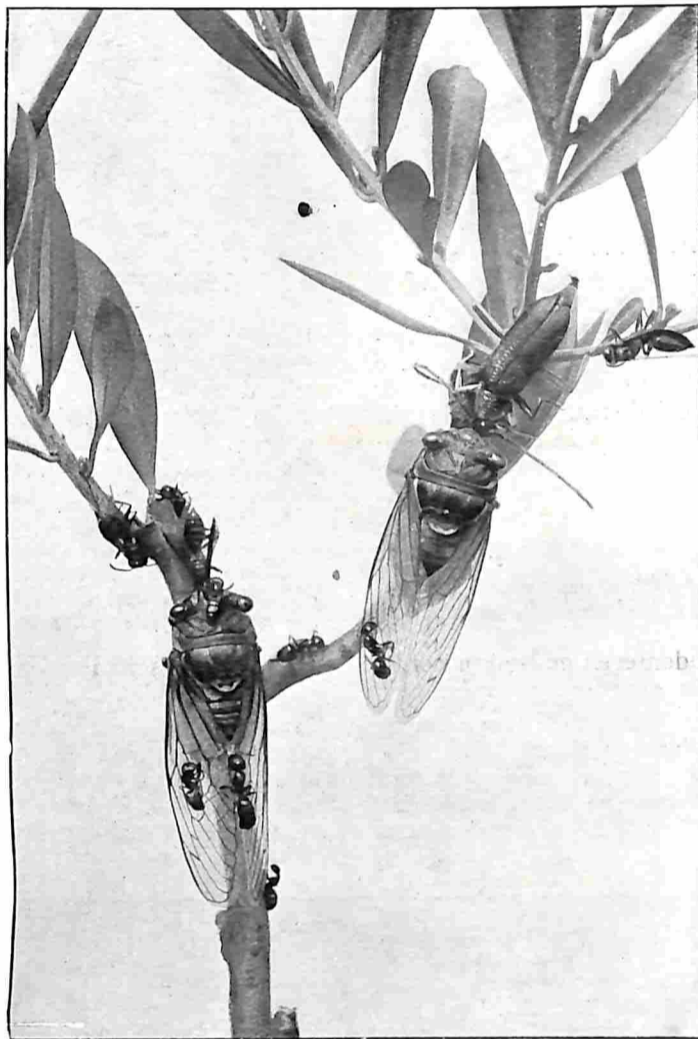
Het droevig slot is dat mijnheer de krekkel voor de overmacht zwicht, maar voor hij den weldoenden put prijs geeft, slingert hij zijn kwelgeesten een straal vocht in het gelaat! Denkt ge dat de mier zich hier iets van aantrekt? Welneen! haar doel is thans bereikt en eenmaal meesteres van de bron, geniet ze van 't edele vocht, dat er aan ontwelt. Veel is het niet en de bron is spoedig opgedroogd, maar geen nood, ze zal wel weer gauw een nieuw slachtoffer voor haar roofziek bedrijf gevonden hebben. Heeft men nog meer be-

wijzen noodig, om aan te toonen dat de rollen door de dieren in deze fabel vervuld in werkelijkheid geheel verwisseld zijn? De brutale indringster, die zelfs voor roof niet terugdeinst, is de mier, de nijvere werkman, die den noodlijdende hulp en bijstand verleent, is de krekkel.

En nu ten slotte een bijzonderheid, waaruit de verwisseling der rollen nog duidelijker spreekt. Na een week of vijf, zes, een lustig leventje geleid te hebben, valt de zanger uitgeput uit een boom ter aarde. De zon doet het kadaver verdrogen, dat onder den voet van een wandelaar wordt vertrappt. En thans na zijn dood is het weer de mier, wie hij tot voedsel strekt. Gelijk de slager een rund, zoo bewerkt de mier het lijk van den krekkel, en sleept de stukken huiswaarts om in haar voorraadschuren te worden opgetast. Het is geen zeldzaam verschijnsel een krekkel nog zigtogend met den vleugel te zien trekken, terwijl een bende mieren reeds haar luguber slachterswerk verricht.

En met dit trekje van kanibalisme meen ik de ware verhouding tusschen de beide insecten duidelijk te hebben aangetoond.

Bewerkt naar het Fransch van J. H. FABRE,
door G. H. PRINSEN GEERLIGS.

DE KREKEL EN DE MIER.
DE BORENDE KREKEL EN DE DORSTIGE MIER.

Foto K. Lepe.

OUDE BLAUWEREGEN TEGEN EEN MUUR.

DE BLAUWE- EN DE WITTEREGEN.

WANNEER er van den Goudenregen gesproken wordt, dan worden in den regel in een adem ook de Blauwe- en de Witteregen genoemd, alsof het planten zijn, die vlak bij elkander behooren en zeer nauw aan elkander verwant zijn. Toch is niets minder waar dan dat, hoewel niet ontkend kan worden, dat de bloeiwijzen, met uitzondering natuurlijk van de kleur, verrassend veel op elkander gelijken.

Meer dan zeer oppervlakkig is echter deze gelijkenis niet en zoodra bekijkt men ze niet een beetje nauwkeuriger, of men zal zeer groote verschillen waarnemen, waaruit duidelijk blijkt, dat men met twee zeer uiteenlopende geslachten te doen heeft. Anders is het met den Blauwe- en den Witteregen, die inderdaad alleen maar in kleur van elkander afwijken en dan ook tot een zelfde plantengeslacht behooren. Vele plantkundigen beschouwen ze zelfs als één soort en nemen aan, dat de Witteregen niets anders dan een verscheidenheid van den Blauwen is. Zeker is het, dat zij zeer nauw aan elkander verwant zijn en ook, dat zij tot onze allerfraaiste klimheesters behooren, die somtijds een bloemenpracht ontwikkelen, waarover men met alle reden verbaasd kan staan.

Nog betrekkelijk korten tijd geleden werd in dit weekblad een afbeelding gegeven van een Blauwewegen, die, tegen een serre geplaatst, deze gedeeltelijk met bloemen overdekte en bij een nader onderzoek zou zeker blijken, dat er heel wat zulke fraaie exemplaren in ons land aanwezig zijn. Ook in Engeland worden zij veelvuldig voor gevelversiering gebruikt. Men ziet daar somtijds zeer mooie afbeeldingen van. Ikzelf herinner mij duidelijk een huis in Chelsea, het westelijk gedeelte van Londen, dat aan den voorkant geheel met een Blauwewegen was begroeid, die in bloei staande, dagelijks de aandacht der duizende voorbijgangers trok. Vooral in Japan worden zij voor dit doel zeer veel aangewend.

Uit het voorgaande blijkt dus al dadelijk, dat de Blauwe- en Witteregens klimheesters zijn en d.t. is inderdaad het geval, waardoor zij zich dan ook van den Goudenregen onderscheiden, die een echten boomachtigen heester is.

Wat men in den tuinbouw echte klimheesters noemt, zijn deze beide Regens echter ook niet. Plant men ze toch tegen een gevel zonder enig verder steunsel, dan zal men zien, dat de jonge scheuten aldra naar beneden gaan hangen en zich niet aan den muur vasthechten. Hiertoe missen zij toch ten eenenmale de organen. Een Klimop of Wildewingerd hecht zichzelf met bijzondere organen aan de muren vast, de Blauwe- of Witteregens kunnen dit niet doen, hun stengels slingeren

zich echter spiraalsgewijze om andere voorwerpen heen, omknellen die zoo vast, dat zij voldoende steun vinden en klimmen op deze wijze naar boven.

Slingerplanten worden zij genoemd, wier stengels deze eigenschap bezitten en onze gewone Boonen, alsmede de Hop, zijn daar wel een paar van de meest sprekende en bekende voorbeelden van.

Is een jonge, kruidachtige stengel van een Blauwe- of Witteregen eenmaal om een lat, stok of pilaar heengeslingerd, dan knelt hij zich daaraan, zooals wij opmerkten, vast. Een volgend jaar wordt deze stengel houtachtig, neemt in dikte toe en gaat daardoor zoo vast zitten, dat het onmogelijk wordt hem zonder beschadiging van het steunvoorwerp te verwijderen; wij hebben wel stengels gezien, die gaandeweg een dikte van een paar c.M. hadden verkregen en die de latten, waar zij zich omheen slingerden spiraalsgewijze hadden verwrongen, zonder dat zelfs de schors der stengels er onder leed. Plant men dus Blauwe- of Witteregens tegen een muur of een serre, dan is het geraden er latten tegen te plaatsen, waar zij zich omheen kunnen slingeren; touw of ijzerdraad deugen daar niet voor, het eerste duurt te kort en het tweede biedt den stengels te weinig houvast, waardoor zij zich niet behoorlijk kunnen vastknellen.

De Blauwewegen is afkomstig uit Japan, vanwaar hij omstreeks 1816 in Europa werd ingevoerd. Of hij wel oorspronkelijk in Japan tehuis behoort en niet uit China afkomstig is, wordt door velen betwijfeld, doch zeker is het, dat hij in het eerstgenoemde land veel meer verspreid is dan in het laatste. De Blauwewegen toch, die de inlandsche naam draagt van Fudsi, is bij de Japanners zeer populair en geen tuin vindt men er groot of klein, waarin niet meerdere exemplaren er van aangekomen worden. Ook wordt hij er veel gebruikt om tegen den ingang der tempels te planten. Evenals dit met den Kersenboom en de Chrysant het geval is, is ook de dag, waarop de Fudsi in vollen bloei staat voor de Japanners een algemeene feestdag; zij begeven zich dan in de priëlen en berceaux, die er mede begroeid zijn en die dan met duizende afhangende bloemtrossen prijken en hier wordt dan den ganschen dag gezongen en gedanst. Bij huiselijke feesten worden er de eereplaatsen met bloeiende takken van den Fudsi versierd en hoe hoog deze heester er bij het volk staat aangeschreven, blijkt wel uit de volgende mededeeling, die de bekende Japanreiziger Kaempfer doet: Bij een bezoek aan Jeddo zag hij in een tempelhof aan een aantal nog niet uitgegroeide bloemtrossen van een Blauwewegen een aantal gekleurde papiertjes hangen met Japansche karakters beschreven. Op zijn vraag, wat deze papiertjes betee-

kenden, werd hem medegedeeld, dat die door verliefde jongelui aan de bloemtrossen worden gebonden, die dan uit de meer of minder krachtige ontwikkeling der trossen de mate van hun toekomstig geluk opmaken. Dit volksgebruik wijst er zeker wel op, hoe deze boom door de Japanners vereerd wordt.

Omtrent den naam van den Blauweregen heerscht nog geen volkomen eenstemmigheid. Aanvankelijk werd hij door Sims tot het geslacht *Glycine* gebracht en dan ook *Glycine chinensis* genoemd, onder welken naam hij o. m. werd afgebeeld in de beide standaardwerken het Botanical Magazine van 1819 en het Botanical Register van 1821. In verscheidene catalogi van boomkwekers vindt men hem nog onder dien naam vermeld. Daar echter deze boom en enkele aan hem verwante soorten, veel kenmerken toonen, die van het geslacht *Glycine* afwijken, kwam de plantkundige Nuttall er toe, die tot een nieuw geslacht samen te voegen, dat hij noemde naar Caspar Wistar, hoogleeraar in de ontleedkunde in Pennsylvanië. Vreemd is het zeker, dat Nuttall, na deze vermelding, het nieuwe geslacht beschrijft onder den naam *Wisteria* en niet onder dien van *Wistaria*. Blijkbaar is hier eene vergissing in het spel en heeft hij een *e* in plaats van een *a* geschreven. Toch heeft deze vergissing heel wat pennen in beweging gebracht, daar latere plantkundigen meenden deze vergissing te moeten herstellen, waartoe anderen hun het recht ontzegden. Onder beide namen vindt men deze plant dan ook nog steeds aangeboden; wij achten het echter voldoende, indien de lezers van dit blad weten, dat er dezelfde plant mede bedoeld wordt.

Zooals wij reeds mededeelden, is de *Wistaria chinensis* een klimheester. Zijn stengels zijn slank en windend, op lateren leeftijd worden zij houtachtig met een dikken schors bedekt. Zijn bladeren zijn samengesteld, oneven gevind en bestaan uit 3 tot 5 bladparen met een eindblaadje. Ieder blaadje op zichzelf is langwerpig eirond, aan den voet afgerond, met een lange vooruitstekende punt. De bovenzijde is kaal en levendig groen, de ondervlakte zijdeachtig behaard. In blad staande, maakt hij een aangename indruk. De bloemen ontwikkelen zich in April of Mei, zij zijn tot lange, afhanginge trossen vereenigd, die eindstandig op korte twijgjes zijn ingeplant. Iedere bloem op zichzelf is zuiver vlindervormig, zij heeft een afmeting van 2-5 cM., is lichtblauw van kleur en verspreidt een zoeten, welriekenden geur. Ook de afmeting der bloemtrossen kan zeer uiteen loopen, gewoonlijk bereiken ze een lengte van 30 à 35 cM., hoewel aan krachtige planten, bloemtrossen van $\frac{1}{2}$ M. lengte geen zeldzaamheden zijn. Vooral wanneer de boomen en ouderen leeftijd bereiken, zijn zij bijzonder bloemrijk en leveren in vollen bloei staande een prachtig gezicht op. De vruchten zijn, zooals van alle vlinderbloemigen, peulen, doch zoover ons bekend is, geeft hij hier te lande nooit vrucht.

De kultuur van de *Wistaria* is niet bijzonder lastig. Hoewel hij vrijwel iedereen tuingrond voor lief neemt, geeft hij toch de voorkeur aan een warmen zandgrond boven natte klei. De beste standplaats, die men hem geven kan, is tegen een op het zuiden gelegen muur, waar men een inrichting tegen moet aanbrengen, waar de twijgen zich omheen kunnen slingeren. Ook om prieelen en berceaux te laten begroeien, is hij bij uitnemendheid geschikt en wij hebben wel hooren beweren, dat de *Wistaria* veel rijker bloeit, wanneer men de twijgen min of meer horizontaal buigt, dan wanneer men ze rechtstandig in de hoogte laat groeien. Afbeeldingen, die wij van in Japan op deze wijze gekweekte exemplaren zagen, wijzen daar ongetwijfeld wel op. Daar hij hier te lande volkomen winterhart is, is het onnoodig hem in het najaar te dekken, zooals hier en daar nog wel eens geschiedt.

De voortkweeking van de *Wistaria* doet men het gemakkelijkste door middel van afleggen, waartoe men de lange, slanke takken, die het dichtst bij den grond zitten, gebruikt. In den regel zijn de jonge plantjes reeds het eerste jaar geworteld en kan men ze dan afzonderlijk opplanten. Gewonen liefhebbers raden wij echter veel liever de jonge boompjes bij een solieden boomkweker te koopen, dan te beproeven ze zelf te kweeken.

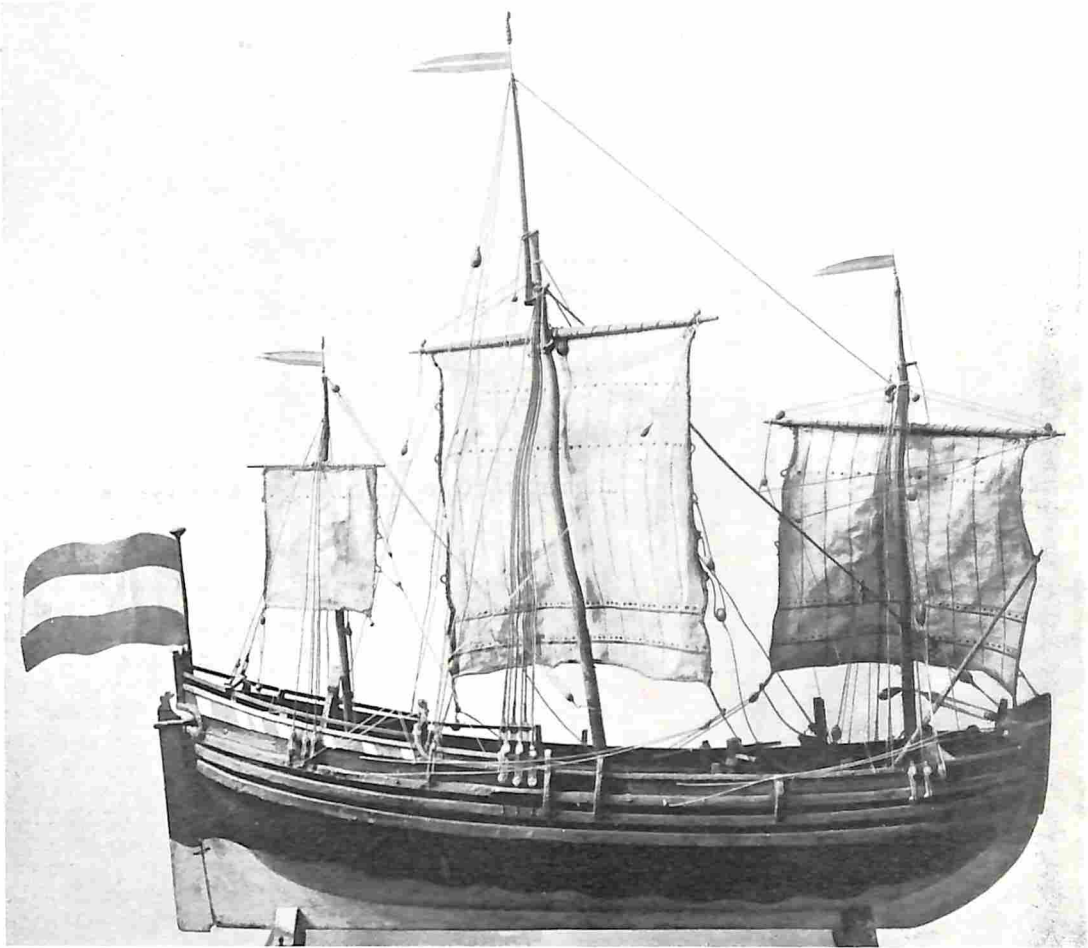
Bijzonder goed leenen de Blauweregens zich, om tot z.g.n. hoogstammetjes te worden gekweekt, die dan zeer goed geschikt zijn om in bloei te worden getrokken. Hiertoe worden de jonge boompjes aan een stok gebonden en is de scheut iets langer geworden, dan men den stam hebben wil, dan snijdt men hem af. Al de zijscheuten, die zich nu ontwikkelen, worden telkens verwijderd op de drie of vier bovenste na, die voor de kroonvorming bestemd zijn. Na verloop van vijf of zes jaar zal men dan reeds goed bloeibare boompjes hebben. Men moet er echter voor zorgen, dat zij binnen dien tijd een paar keer verplant

worden, daar zij te zware wortels maken om eenmaal bloeibaar in potten te worden gezet. Voor het oppotten gebruikt men een goeden, lossen, voedzamen grond en eenmaal in potten staande, moet men niet verzuimen ze om de drie of vier jaar te verplanten. Deze kroonboompjes zijn zeer aardig om in bloei te trekken, hetgeen een liefhebber tamelijk gemakkelijk in een gematigde kas of serre kan doen. De boompjes, die in bloei getrokken worden, moet men vooral behoorlijk begieten. Na den bloei worden dan de scheuten tot op twee of drie oogen terug gesneden, waarbij men vooral moet toezien op het vormen van een mooien kroon. Gedurende den gandschen zomer laat men de boompjes buiten ingegraven staan en let men er op, dat de jonge twijgen behoorlijk aangebonden worden. Na het afvallen der bladeren, voordat zij in bloei getrokken worden, kan men ze in een vorstvrijen kelder overwinteren.

Er zijn tegenwoordig een aantal fraaie verscheidenheden van de *Wistaria chinensis* in den handel. De meest aanbevelenswaardige zijn: *Wistaria chinensis fl. albo*, de z.g.n. Witteregen; *Wist. chin. vio'acca*, met donker paarsblauwe bloemen; *Wist. chin. grandiflora*, met zeer groote bloemen, en *Wist. chin. multijuga* met bloemtrossen, die somtijds tot 1 meter lang kunnen worden.

Ten slotte moeten wij bijhouders nog raden geen Blauwe- of Witteregens aan te planten, men heeft namelijk opgemerkt, dat steeds een groot aantal doode bijen onder bloeiende exemplaren er van worden gevonden. De honing of de geur schijnt voor deze diertjes gevaarlijk te zijn.

E. TH. W.

HARINGBUIS — MAASSLUIS UIT DE 17^e EEUW.

HARINGSCHEPEN.

BUIZEN EN LOGGERS.

HOEWEL de haringvisserij wel van de vroegste tijden af door onze natie zal zijn beoefend, hebben twee uitvindingen in hooge mate tot hare groote uitbreiding bijgedragen — het haringkaken waarvan de eer toekomt aan Jan Beukelsz van Biervliet in de 14^e eeuw — en in 1416 de vervaardiging van de eerste „grootte” haringnetten te Hoorn.

Reeds lang voor dien tijd vischten de Hollanders en Zeeuwen op de kusten van Schoonen en bij Yarmouth, zoodat wel reeds een meer primitieve wijze van conserveering, door inzouten moet hebben bestaan. Bij het kaken worden onmiddellijk na de vangst de bederfbrengende organen uit den haring verwijderd.

Wat het groote haringnet betreft, dat het eerst te Hoorn werd gebreed, zoo is de vervaardiging hiervan waarschijnlijk te beschouwen als de eerste toepassing op groote schaal van drijfnetten, waarin de haring van zelf al zwemmende vastloopt, terwijl vroeger waarschijnlijk sleepnetten werden gebezigd.

Het klassieke type van vaartuig, dat onze voorouders daartoe bezigden was de buis.

De Cronycke van Zeelandt (1551) ontleenende haar stof aan een Deensche bron vermeldt, dat men sedert 1416 begonnen is met

„die harinbuysen, die alsdoen niet dan met telkens bedeckt en waren sterckeliken ter zee te varen, om den harinc te vangen en te souten, want men te voren al met cleyne scheepkens, ten haringe voer, die men slabbaers noemde, en die meeste harincvaert was in Zeelant op out Dreschere maye genaemt, en ooc op Westenschouwen, en op Goeree, en op oude Westcappel, welke havens nu te hants, God betert, al vergaen zijn.”

Bij de vermelding van een grooten zeeroof door Engelsche, Fransche en Schotsche kapers in 1479 bij Scarborough, blijkt, dat men gezamenlijk veraf gelegen vischplaatsen opzocht en dat de havensteden „een iegelijk na zijn staat convoyers hadden doen toerusten.”

Ook in 1472 hadden Fransche oorlogsschepen Hollandsche buizen aangetast en voor de schippers losgeld geëischt.

Uit berichten omtrent den invoer van Lissabonsch en Sint Ubes' zout, dat het inlandsche zout uit moerasch ging vervangen, blijkt de uitbreiding die de vischerij in Holland en Zeeland reeds genomen had.

Een andere bron uit wat later tijd vond ik in den text bij prentjes van A. J. Visscher, welke dienen als omlijsting van de zeldzame „Landtcaerte ende Watercaerte van Noort Hollandt ende Westvrieslandt” door Joost Jansz Billamer (1575) bij Harman van Warmenhuysen. Deze prentjes en text zijn uit de eerste jaren der 17^e eeuw. — „Maer de besonderste Visscheryen, die van de Inghesetenen des Lants geschiet, is de Haringvanck onder Engelant, Schotlandt ende Noorwegen, met soo groote menichte, dat se niet alleen genoeg is om ons te voeden, maer naer Pooen, Pruyssen, Denemarcken, den Rhyn op met soo groote menichte gevoert wert, dat het ongeloofelijk is.

In desen Harinckvanck gebruycken sy een sonderlinghe forme van schepen, die Buysen genoemt werden, met ronde stevens, breed uitgetimmert om wel te ryen.”

„Connen oock wel een storm verdraeghen, is derhalven een spreekwoord gheworden: „Een buys in zee is een huys.””

„De zeehavens zijn veel van sulcke schepen versien, omdat sij de gelegenheit hebben om strack ter ghe'egener tyt uit te loopen ofte om terstont met haer laste in te coomen en te lossen. Bevinden dat tot Enkhuysen jaerlick uitgerust werden ontrent vierd'half honderd behalve die tot Schiedam, Vlaerdingen Rotterdam uytseylen.

Den Haringh gevanghen synde wert terstond ghereynigt op de Buysen ende met grof sout ghesouten, maer te landt ghecomen synde wierden weder op nieuws ghesouten ende versche peeckel overgoten.

Aen desen Haringhvanck is den Inwoonderen soo veel gelegen dat dickwils die welvaert haerder steden daer aan hangt, jae de vrouwen en kinderen 't gansche Jaer door haer bemeyen met de netten te breyen alsmede de Bocking te versorghen van wel te roocken, die in al sulcke menichte wordt opgehangen bysonderlyck tot Enkhuysen, dat men deselfde alle landen byna deur voert. Ende soo Godt gheeft dat de vang goed is alle eetbare waren mede tot goede pryse comen, soo daerentlieden die vang niet goed is alle suyvel slaet op, ende verderft menighen Reeder, mits de uitreedinge costelick is.”

Van hoeveel belang de haringvangst werd geacht kan bliken uit P. de la Court's beschouwing in zijn „Heilsame politike gronden en Maximen (1669) waaraan hij zegt dat deze vischerij „is geworden een soo kragtig middel van subsistentie voor deese landen; insonderheid, vermits veele omleggende volkeren, door Religie, verpligt zyn, op seekere daagen en weeken des jaars sig van vleesch eeten te onthouden, dat alleen de Hollanders jaerliks en onlangs in vreedsame tijden, met meer als duizend Buisen van 24 tot 30 lasten groot in zee, ende met meer als honderd en seventig kleinder scheepen binnen de gaaten van Texel haring komen te vissen. Sulks die duizend Buisen, voor een jaar drie reysen uitgerust zynde, meer als tien millioenen kosten, wanneer men het schip met zijn opstaande want 4550, ende de uitreedinge op 5300 guldens reekend, sonder dat voor het tweede jaar daar van ietwes overblijft als het bloote schip, seer versleeten en veele reparatien noodig hebbende. Sulks indien

Foto Aug. F. W. Vogt.

KATWIJKSCHE LOGGERS IN DE KATTENBURGERGRACHT TE AMSTERDAM.

jaarlijks met die duizend Buisen gevangen werden ten minsten veertig duizend lasten haaring, tot twee honderd guldens het last, de selve jaerliks meer als agt millioenen guldens in Holland souden brengen.”

Intusschen noemt de la Court ook cijfers uit Engelsche bron, die de jaarlyksche vangst op drie honderd duizend lasten soute vis of haring schatten.

Hoe overdreven deze wilde schatting ook moge zijn er blijkt uit dat zoowel de najverige vreemdeling als onze natie de haringvischerij als eene goudmijn beschouwden, zooals zij trouwens in de plakaten genoemt wordt eene van de „principaelste mijnen onser gemeener landen ende ingesetenen.”

De Zeeuwen hebben naar het schijnt reeds met de eerste jaren van den tachtigjarigen oorlog het visscherij bedrijf opgegeven. De Vlissingers bewapenden hunne vliebooten (buisen) en hebben toenmaals volgens van Meteren „seer ontallycke veel scheepen, haren vyanden toekomende, ghenomen en ingebracht.” Sedert bleef de kaapvaart een geliefd bedrijf der Zeeuwen.

Voor de Hollandsche steden vinden wij in eene Beknopte Beschrijving der Vereenigde Nederlanden de volgende cijfers over de jaren 1736—1752 en 1772: Vlaardingen 84—118—69 buizen. Enkhuizen 60—55—43, Maassluis 19—22—15, Rotterdam 16—12—7, Delfshaven 15—16—7, de Rijp 13—17—14, Schiedam 12—8—7. Met de jagers geeft dit voor de jaren een totaal van resp. 250—277 en 183 zeilen.

Na een tijdelijken stilstand gedurende de Fransche Overheersching werd in 1814 de haringvischerij weder opnieuw opgevat.

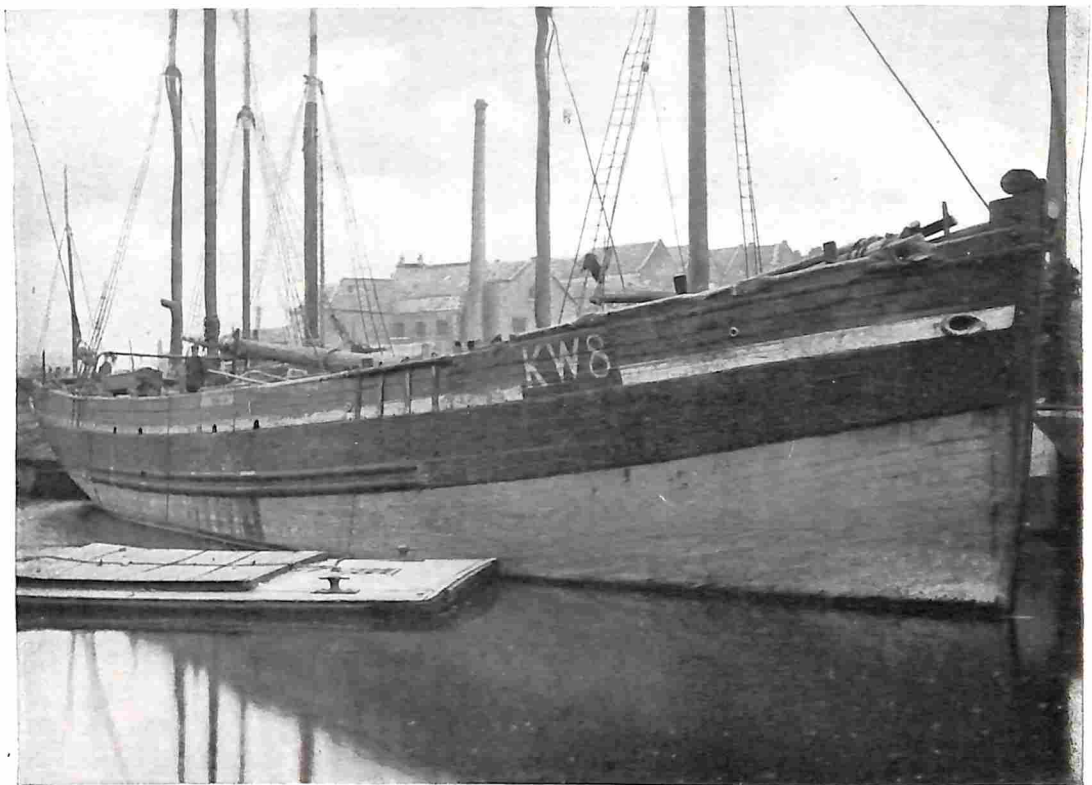

Foto Aug. F. W. Vogt.

KATWIJKSCHE LOGGER IN DE KATTENBURGERGRACHT TE AMSTERDAM.

In het Magazijn, de Aardbol 3^e deel 1841, vinden wij omtrent de daaropvolgende periode deze vermelding:

De groote of haringvisserij onderhoudt, schoon minder uitgebreid dan vroeger nog een menigte inwoners. De belangen der reeders zijn thans in een collegie of vereeniging in een gesmolten, waardoor de opbrengst der vangst voor gezamenlijke rekening wordt verkocht en de prijzen dus langer op een vaste hoogte worden gehouden dan voor 1830 het geval was.

Deze Haring-reederij-vereeniging opgericht bij Koninklijk besluit van 5 Mei 1821 bestaat uit al de reeders en kooplieden in haring, welke daarin aandeel verkiezen te nemen en wordt bestuurd door 13 leden uit hun midden benoemd.

Het bestuur is gevestigd te Vlaardingen als de meest belanghebbende stad en wordt door vier ondercom missiën, aldaar, te Amsterdam, Maassluis en Enkhuizen geplaatst, ondersteund. Zij neemt terstond na afloop der jagerij, den goedgekeurden haring, tot vooraf vastgestelde prijzen, over, betaalt dadelijk (onder nadere verrekening van winst of verlies) de eigenaren en verkoopt daarna insgelijks tegen vastgestelde prijzen, dien aar de omstandigheden geregeld worden, aan de tweede hand. De som der vangsten is sedert de herleving der visserij, behalve de jagerij, geweest: In 1814, 1885: het meeste in 1815: 3558; het minste in 1820: 1380 en eindelijk in 1837: 3432 en in 1838: 3.111 lasten.

Technische verbeteringen hebben het bedrijf daarna sterk doen vooruitgaan. Omstreeks 1860 begon men de katoenen netten, die lichter waren en dus grooter konden zijn toe te passen. Dit was de ondergang van het oude sloopstypen, dat gedurende eeuwen zoo bruikbaar en veilig was gebleken.

Een Scheveningsch reeder de heer A. E. Maas nam in 1866 een proef met een Franschen logger, een lichter en snediger schip, dat in staat bleek een uitsluitend uit katoenen netten bestaande vleet te kunnen varen en toch voldoende laadruimte had.

Sedert gaf de statistiek een steeds verminderd cijfer voor buizen, hoekers en sloepen en wijst zij met een klimmend totaalcijfer daarvoor een steeds toenemend aantal loggers en kotters. Omstreeks 1880 is het klassieke vaartuig uit onze vlootlijsten verdwenen.

J. v. D.

VERTELSEL BIJ DE ERWTENSOEP

DE echte liefhebbers van erwtensoep zweren bij het varkensoep, dat er volgens hen in behoort te zijn, om ze tot het summum van heerlijkheden te volmaken. Het aloude recept schijnt van Duitschen bodem te zijn, want we vonden de uitvinding ervan als volgt geboekt in de historieblaen.

Keizer Karel de Vierde dan verdwaalde eens op jacht met zijn gevolg en kwam eindelijk terecht in het klooster Lehnin, een der armste stichtingen der kerk. Zijne Majesteit had honger, doch de karige kloosterkeuken bezat geen stukje vleesch om hem een krachtig maal te bereiden, zoodat goede raad duur was. Tot iederen prijs moest de hooge ongenade worden afgewend en deze zou zeker den prior ten deel zijn gevallen, als hij niet Dietrich Kagelwid, een handig monnik, tot keukenmeester had gehad. Om in allerijl een varken te slachten liet de toestand van het kloosterbedrijf niet toe... en toch beloofde Kagelwid zijn keizer een fijn soepje te zullen voorzetten, zonder dat een der onmisbare krulstaarten er het leven bij liet. Weldra hing een groote soepketel boven het vuur, waarin de groene erwten lustig dansend tot brij vergingen. Kagelwid roerde af en toe eens met vaste hand en strooide braaf peper in de zoetgeurende soep. Intusschen liep hij druk tusschen schuur en keuken heen en weer, tot hij eindelijk den doorluchtigen gast en diens gevolg het dampende gerecht deed opdragen. Als om strijd werd de soep door allen geprezen om haar krachtigen smaak en kruidigen geur, welke aanzetten om naar den beker te tasten. Bizonder werd de keukenmeester door den Keizer gecompimenteerd en zijne Majesteit wenschte te weten wat voor vleesch in de soep was gekookt.

— Uwe Majesteit houde het mij ten goede, doch vleesch is er niet in! zei Kagelwid.

Algemeen raadde men er naar wat het dan wel zijn kon; sommigen hielden het voor puitaal, anderen voor een nieuwe slakkensoort of dachten aan een voorwereldlijke diersoort, welke mogelijk nog in die afgelegen bosschen leefde. Doch een der kamerheeren schudde zijn hoofd en verklaarde beslist: Het smaakt naar spek!

Verschrikt rees de abt van zijn zetel en jammerde:

— Kagelwid, hoe kon je me dat aandoen!

— Hoogerwaarde heer, uw verbod heb ik niet over-

schreden, u moogt gerust uw varkens natellen, ze leven alle nog!

De tafelronde werd nieuwsgierig, heel de hofhouding rees op van tafel en volgde den Keizer met den abt naar de schuur, waar de varkens heftig knorden*). Er ontbrak er geen enkel aan den stapel, doch heele ooren hadden ze geen van alle meer. Kagelwid had alle varkens een stukje der ooren afgesneden en die in de snert verwerkt.

Keizer Karel was evenwel zoo ingenomen met het nieuw ontdekte gerecht, dat hij den flinken Kagelwid in zijn hofhouding opnam en daardoor is de vroegere eenvoudige monnik, zoon van een behoeftigen wever, later nog een beroemd man geworden.

Eerst tot bisschop gewijd, later benoemd tot keizerlijke stadhouder en schatbewaarder van Bohemen, werd hij ten slotte tot aartsbisschop van Maagdenburg gekozen. G.

*) Dat heftig knorren der wreedaardig verminkte krulstaarten zal ook wel geen loflied zijn geweest op den door Zijne Majesteit geprezen heer Kagelwid, lateren bisschop en schatbewaarder! RED.

Foto C. Steenberg

POORTJE VAN HET HOOFDBUREAU VAN POLITIE IN DE SPIN-
HUISSTEEG BIJ DEN O.Z. ACHTERBURGWAL.

Oudtijds stond hier het Spinhuis of Vrouwentuchthuis waarvan Wagenaar ons het volgende zegt:

„Men treedt in 't spinhuis, door eene sierlijke poort van gehouwen steen, die, ter wederzijde, bezet is, met kolommen van de Romeinsche orde. Boven den ingang, ziet men de Tugtiging, in de gedaante eener vrouwe, met twee tugtelingen bij zig, eene van welke zij met den geessel dreigt, konstiglijk in marmer uitgehouwen. Onder dit zinnebeeld, leest men de regels van Hooft, in gouden letters:

Schrik niet. Ik wreek geen quaet: maer dwing tot goet.
Straf is mijn hant: maer lieflijk mijn gemoet.